

CENTER FOR
BOLIGSOCIAL
UDVIKLING

FRIVILLIGE

i det boligsociale arbejde

Frivillige i det boligsociale arbejde

Frederik Mühldorff Sigurd, projektleder
Louise Stine Jessen
Majken Rhod Larsen
Kasper Krog Pedersen

ISBN: 978-87-92798-16-9

© 2012 Center for Boligsocial Udvikling

Center for Boligsocial Udvikling
Sadelmagerporten 2a
2650 Hvidovre

Telefon: 50 89 45 00
info@cfbu.dk
www.cfbu.dk

December 2012

Forside: Kulturweekenden i Brøndby Strand tilstrækker hvert år flere tusinde besøgende både fra boligområdet og fra omkringliggende områder. Arrangementet er primært baseret på frivillig arbejdskraft. Foto: Netværkssekretariatet i Brøndby Strand.

Udgivelsen kan frit hentes på www.cfbu.dk.

CFBU's udgivelser kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

Center for Boligsocial Udvikling er en selvejende institution under Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter. Centrets overordnede formål er at undersøge effekten af sociale indsatser i udsatte boligområder, at indsamle erfaringer fra nationale og internationale boligsociale indsatser og at yde kvalificeret rådgivning og processtøtte til centrale aktører indenfor det boligsociale område.

Indhold

Indledning	4
Sådan har vi gjort.....	6
Konklusioner og anbefalinger	8
Konklusioner	9
Anbefalinger.....	9
Teori	10
Forandringsteoriens fire trin.....	13
Resultater	16
Trin 1: Inddragelse af frivillige.....	17
Trin 2: De frivilligbårne aktiviteter	21
Trin 3: Det boligsociale arbejde styrkes.....	24
Trin 3: Forankringen af de boligsociale aktiviteter styrkes.....	26
Trin 3: De frivillige styrker deres sociale netværk.....	29
Trin 4: Områdets sociale sammenhængskraft styrkes.....	31
Litteratur	34
Bilag	38
Bilag 1: Liste over boligsociale helhedsplaner i spørgeskemaundersøgelsen.....	39
Bilag 2: Spørgeskema til boligsociale medarbejdere	42

Tak

Tak til frivillige og boligsociale medarbejdere fra Skelagergårdene i Aalborg, Motalavej kvarteret i Korsør, Høje Kolstrup i Aabenraa, Bispehaven og Herredsvang i Aarhus, By-Nordengen, Skoven og Egedalsvænge i Kokkedal, Urbanplanen i København og Søstjernevej, Kløver-/ Hvedemarken, Stenbjergparken, Jørgensgård og Nørager i Sønderborg samt alle de boligsociale medarbejdere, der har deltaget i vores spørgeskemaundersøgelse. Tak til Albertslund Boligsociale Center og deltagerne ved Boligsocialnets erfa-møde om frivillighed d. 26. april 2012 for inspiration og kommentarer til undersøgelsen. Tak til lektor Anikka Agger fra RUC for inspiration og kommentarer.

Indledning

I nogle af de mest udsatte boligområder i Danmark er en lav social sammenhængskraft et tungtvejende problem. Det kommer bl.a. til udtryk gennem mangel på positive sociale fællesskaber mellem beboerne og mangel på lokalt ejerskab til og ansvar for boligområdet. I mange boligsociale helhedsplaner forsøger man at afhjælpe disse problemstillinger ved at styrke det frivillige arbejde i boligområdet.

Frivillighed har de seneste år haft stor opmærksomhed, og flere danskere udfører frivilligt arbejde end tidligere. BL har ligeledes rettet fokus mod frivillige og udkom for nylig med et debatoplæg om frivillighed i den almene boligsektor. Heri opfordres de almene boligorganisationer til at understøtte og synliggøre det frivillige arbejde i sektoren (BL 2012).

De frivillige er med til at vende udviklingen til noget positivt. De frivillige bidrager til, at der er en større ansvarlighed omkring boligområdet; at man bekymrer sig om hinanden, tager sig af hinanden, hjælper hinanden og støtter hinanden. Det frivillige arbejde bidrager til, at der er mindre kriminalitet og mindre utryghed.

Boligsocial medarbejder
Bispehaven i Aarhus

Udsatte områder er kendetegnet ved en koncentration af problemer. Det kan bl.a. være en overrepræsentation af beboere udenfor arbejdsmarkedet, psykiske syge, børn og unge, samt beboere med ikke-vestlig baggrund. De mange forskellige beboergrupper udfordrer beboernes motivation til at omgås hinanden socialt, og beboernes motivation til at tage ansvar for boligområdet generelt (Christensen *et al.* 2010). Koncentrationen af sociale problematikker i udsatte boligområder kan lede til en øget økonomisk, social og etnisk segregering af samfundet. Segregeringen eller *ghettoiseringen* forringer forskellige gruppers muligheder for at interagere og har en negativ indvirkning på den generelle tillid i samfundet (Knudsen og Svendsen 2011) og derigennem samfundets sammenhængskraft.

I perioden fra 2006 og frem er der igangsat ca. 160 boligsociale helhedsplaner¹ i udsatte almene boligområder i Danmark. I en stor del af helhedsplanerne inddrages frivillige i det boligsociale arbejde. Frivillige inddrages typisk til at hjælpe med sociale aktiviteter for boligområdets beboere såsom lektiecaféer, klubber for børn og unge, kreative eller idrætsaktiviteter eller større arrangementer såsom fastelavns- eller sommerfester. Inddragelsen af frivillige sker ud fra en forestilling om, at de frivillige kan være en generator for udviklingen af social sam-

menhængskraft i boligområdet ved at skabe positive sociale netværk på tværs af beboergrupper og det omkringliggende samfund og derigennem styrke tilliden og tolerancen til hinanden. Det er ligeledes en udbredt forestilling, at de frivillige danner grundlaget for en forankring af den boligsociale indsats.

Fælles for de fleste helhedsplaner er, at de boligsociale medarbejdere fungerer som facilitatorer for den frivillige indsats. De boligsociale medarbejdere hjælper med at skaffe lokaler, bygge bro til samarbejdspartnere og skaffe midler til aktiviteterne gennemførelse. De boligsociale medarbejdere arbejder ligeledes med at rekruttere og fastholde frivillige og tage initiativ til aktiviteter. Rekrutteringen af frivillige og initieringen af aktiviteter sker typisk i samarbejde med beboere og frivillige organisationer, der samarbejder med helhedsplanen.²

Formål

Formålet med denne undersøgelse er at afdække omfanget af det frivillige boligsociale arbejde, og hvorvidt inddragelsen af frivillige kan styrke de sociale netværk, det boligsociale arbejde, forankringen af den boligsociale indsats og i sidste ende den sociale sammenhængskraft i udsatte boligområder.

Definition af frivilligt boligsocialt arbejde

Frivilligt boligsocialt arbejde forstås i denne undersøgelse som en handling, der:³

- er ulønnet (dog med mulighed for kompensation for udgifter)
- er frivilligt (fx ikke aktivering)
- er til gavn for andre end en selv og den nærmeste familie
- er til gavn for hele eller dele af boligområdet
- udføres med den boligsociale helhedsplan eller en af dennes samarbejdspartnere som organisatorisk kontekst
- er aktiv (dvs. medlemskab af en forening er ikke nok, men uanset antallet af timer den frivillige bruger på frivilligt arbejde)

Sådan har vi gjort

For at undersøge virkningen af helhedsplanernes inddragelse af frivillige har vi undersøgt en række boligsociale helhedsplaners inddragelse og samarbejde med frivillige i boligsociale aktiviteter.

I undersøgelsen ser vi både på effekten af indsatsen, og *hvordan* indsatsen virker. I undersøgelsen betragter vi de boligsociale medarbejderes⁴ arbejde med at inddrage frivillige som *indsatsen* og den styrkede sociale sammenhængskraft som *effekten* af indsatsen. Vi skelner imellem *præstationer*, *kortsigtede* og *langsigtede effekter*. *Præstationer* er det, de boligsociale medarbejdere via aktiviteten har direkte indflydelse på. Det drejer sig bl.a. om rekruttering og fastholdelse af frivillige samt organisering af de frivillige aktiviteter. De kortsigtede effekter er de forandringer, der umiddelbart bliver skabt på baggrund af indsatsen, og de langsigtede effekter er udtryk for mere permanente forandringer for beboerne. De kortsigtede effekter kan bl.a. være en styrkelse af beboernes sociale netværk eller en styrkelse af de boligsociale medarbejderes kendskab og relation til beboerne. De langsigtede effekter dækker i undersøgelsen over en styrkelse af boligområdernes sociale sammenhængskraft. I undersøgelsen fokuserer vi på præstationerne og de kortsigtede effekter. CFBU påbegynder i 2013 en kvantitativ afdækning af den sociale sammenhængskraft i udvalgte boligområder med henblik på at vurdere det boligsociale arbejdes potentiale i forhold til at styrke den sociale sammenhængskraft på lang sigt.

Undersøgelsen er bygget op omkring en forandringsteori, der beskriver en række antagelser om forholdet mellem inddragelsen af frivillige og styrkelsen af den sociale sammenhængskraft. Antagelserne er udviklet i en dialog mellem CFBU, de frivillige og boligsociale medarbejdere, vi har interviewet, og litteraturen på feltet. I forandringsteorien betragter vi trinnene 1 og 2 som præstationer af indsatsen. Trin 3 betragter vi som de kortsigtede effekter, mens trin 4 er den langsigtede effekt af indsatsen. Forandringsteorien er beskrevet nærmere i på side 11-14.

Data

Undersøgelsen bygger på data om frivillige i de boligsociale helhedsplaner fra en spørgeskemaundersøgelse, interviews med frivillige og medarbejdere i otte boligsociale helhedsplaner og relevant litteratur. For at understøtte undersøgelsens resultater forsøger vi at triangulere dem ved at belyse resultaterne fra flere forskellige kilder. Gennem trianguleringen er det muligt at lave en vurdering af, om resultaterne er bredt funderet i de boligsociale helhedsplaner.

Vi har i perioden marts-april 2012 udsendt spørgeskemaer til ansatte i de boligsociale helhedsplaner i Danmark, der har modtaget støtte fra Landsbyggefondens 2006-10-pulje⁵. I alt 129 helhedsplaner har modtaget spørgeskemaet. Spørgeskemaet er vedhæftet som bilag 2.

Af de 129 helhedsplaner svarede 102 på vores spørgeskema, hvoraf 6 besvarelser udgik pga. omfattende mangler i udfyldelsen af spørgeskemaet, således var der 96 gyldige besvarelser tilbage, svarende til en svarprocent på 74 %.

I perioden maj-juni 2012 besøgte vi 11 udsatte boligområder og foretog semistrukturerede interviews med frivillige og boligsociale medarbejdere. Der er foretaget interviews med 13 boligsociale medarbejdere, fokusgruppeinterviews med 34 frivillige og enkeltinterviews med ni frivillige. Udvælgelsen af boligområder som cases er sket på baggrund af en samlet vurdering af den enkelte helhedsplans besvarelse af spørgeskemaundersøgelsen. I vurderingen har vi taget hensyn til antallet af frivillige i forhold til boligområdets størrelse, rekrutteringsmetoder samt særlige aktiviteter, de frivillige inddrages i. Fælles for de udvalgte helhedsplaner er, at de har gode erfaringer med at inddrage frivillige i det boligsociale arbejde. Vi har derudover haft et ønske om en bred geografisk spredning. Udvælgelsen er sket ud fra en forestilling om, at netop de udvalgte helhedsplaner repræsenterer best practices på inddragelse af frivillige, og at de derigennem bidrager med værdifuld viden til undersøgelsen. De 11 udvalgte boligområder omfatter: Skelagergårdene i Aalborg, Motalavej kvarteret i

Korsør, Høje Kolstrup i Aabenraa, Bispehaven og Herredsvang i Aarhus, By-Nordengen, Skovengen og Egedalsvænge i Kokkedal, Urbanplanen i København og Søstjernevej, Kløver-/Hvedemarken, Stenbjergparken, Jørgensgård og Nørager i Sønderborg.⁶

For at sikre anonymitet for interviewpersoner har vi valgt at sløre navnet i kildeangivelsen og skriver udelukkende, om udtalelsen stammer fra en frivillig eller en boligsocial medarbejder.

Forbehold

Der er en række forbehold i forhold til validiteten af vores data. Spørgeskemaundersøgelsen baserer sig på svar fra boligsociale medarbejdere fra 96 helhedsplaner. Der er en række svagheder i besvarelsene. En stor del af spørgsmålene er blevet besvaret af de fleste respondenter, men vi har fået enkelte tilkendegivelser om, at besvarelsene bygger på vurderinger og overslag, eftersom registreringen af det frivillige arbejde i de fleste helhedsplaner ikke er sket systematisk. Der har ligeledes været enkelte spørgsmål, som kun meget få respondenter har besvaret. Analyse på baggrund af spørgsmål med meget få besvarelser er ikke medtaget i undersøgelsen.

Der er ligeledes en række forbehold i forhold til interviewundersøgelsen. Udvælgelsen af caseområder er sket på baggrund af besvarelsene i spørgeskemaundersøgelsen, hvor vi har eftersøgt helhedsplaner, der har gode erfaringer med at inddrage frivillige. Caseområderne må derfor forventes i højere grad at repræsentere den succesfulde inddragelse af frivillige end de øvrige helhedsplaner. Af praktiske grunde har udvælgelsen af frivillige til interviews i de udvalgte boligområder ligget hos den boligsociale medarbejder og dermed været ude af vores hænder. Inden vores besøg udtrykte vi et ønske om at få lov til at tale med et bredt udsnit af helhedsplanens frivillige, hvilket vi mener langt hen ad vejen er blevet imødekommet. Deltagelse i interviewene har naturligvis været frivillig og er ofte blevet planlagt med relativt kort varsel (fra tre dage til to uger). Det må forventes, at de frivillige, der har ladet sig interviewe, har en særlig interesse for det frivillige arbejde og

en tættere tilknytning til helhedsplanens medarbejdere end andre frivillige. Det er vores oplevelse, at mange af de frivillige, vi har interviewet, har været bærende kræfter i det frivillige boligsociale arbejde. Det betyder, at de ikke nødvendigvis er repræsentative i forhold til alle frivillige. Derimod har de haft en stor indsigt i det frivillige arbejde, som har været til gavn for undersøgelsens vidensgrundlag.

1 En boligsocial helhedsplan er en udviklingsstrategi for boligafdelinger i udsatte boligområder.

Den boligsociale helhedsplan er et samarbejde mellem Landsbyggefonden, den lokale boligorganisation og den kommune, boligområdet er placeret i. Boligsociale helhedsplaner er finansieret for fire år ad gangen, og Landsbyggefonden bidrager med 75 % af midlerne. De boligsociale helhedsplaner er organisatorisk forankret i de lokale boligafdelinger men fungerer som en separat enhed med egne medarbejdere, der er placeret i boligområderne. Det er denne separate enhed, vi henviser til, når vi i indeværende rapport omtaler de boligsociale helhedsplaner eller blot helhedsplanerne.

2 For yderligere information om rekruttering, koordinering og motivering af det frivillige arbejde henviser vi til: Skårhøj og Kappelgaard (2011) og Frostholm (2001). Endvidere er der udgivet følgende materiale specifikt rettet mod det frivillige boligsociale arbejde:

Albertslund Boligsociale Center (2012a og 2012b), Boligkontoret Danmark (2012).

3 Definitionen af frivilligt boligsocialt arbejde er lavet med inspiration fra Koch-Nielsen *et al.* (2005).

4 I rapporten anvender vi betegnelsen boligsociale medarbejdere om personer, der er ansat under en boligsocial helhedsplan. Boligsociale medarbejdere dækker både over projektledere og ansatte, og vi skelner kun mellem de to, hvis det er nødvendigt for forståelsen af indholdet.

5 Landsbyggefonden har i perioden 2006-10 uddelt støtte til i alt 162 boligsociale helhedsplaner. Ikke alle helhedsplaner har været relevante for spørgeskemaundersøgelsen: En række af fællessekretariaterne udgår af spørgeskemaundersøgelsen, da de ikke arbejder direkte med udførelsen af boligsociale aktiviteter og derfor ikke kan forventes at have viden om de frivillige, der inddrages i det boligsociale arbejde.

Derudover udgår en række tværgående aktiviteter samt enkelte boligsociale helhedsplaner, hvor det ikke lykkedes at finde de relevante kontaktoplysninger. I bilag 1 findes en liste over samtlige helhedsplaner, der indgår i spørgeskemaundersøgelsen.

6 De 11 boligområder er dækket af i alt 8 boligsociale helhedsplaner: Skelagerprojektet i Aalborg, Helhedsplanen på Motalavej i Korsør, Trivsel og sundhed i boligområderne i Sønderborg, Kokkedal På Vej i Kokkedal, Urbanplanen i København, Trivsel på Høje Kolstrup i Åbenrå og Herredsvang og Bispehaven i Aarhus.

Konklusioner og anbefalinger

Helhedsplaners samarbejde med frivillige viser gode resultater. Der skabes flere aktiviteter i de udsatte boligområder, og det har en positiv indvirkning på fællesskabet og det boligsociale arbejde.

Indeværende undersøgelse beskæftiger sig med det frivillige boligsociale arbejde i Danmark. I undersøgelsen præsenterer vi en række resultater af helhedsplanernes inddragelse af og samarbejde med frivillige og hvilken betydning, det har for den sociale sammenhængskraft i udsatte boligområder. Nedenfor har vi listet en række konklusioner og anbefalinger.

Konklusioner

1. Helhedsplanernes inddragelse af og samarbejde med frivillige i det boligsociale arbejde kan potentielt medvirke til en styrkelse af den sociale sammenhængskraft.
2. I 2011 var der 4.659 personer, der udførte frivilligt boligsocialt arbejde i forbindelse med en helhedsplan. Hovedparten af de frivillige var beboere i de boligområder, de udførte det frivillige arbejde i. Stort set samtlige boligsociale helhedsplaner anvender frivillige i det boligsociale arbejde, således havde 97 % af helhedsplanerne i 2011 frivillige i de boligsociale aktiviteter.
3. De frivillige er med til at skabe flere og mangfoldige aktiviteter i de udsatte boligområder til glæde for beboerne. I 2011 bidrog de frivillige til i alt 1.621 aktiviteter i boligområderne. 1.187 af disse var ikke blevet til noget uden de frivillige, svarende til 73 %.
4. De frivillige boligsociale aktiviteter styrker potentialet, for at den positive udvikling, som helhedsplanerne igangsætter i de udsatte boligområder, kan forankres hos beboerne. Dette sker ved at styrke beboernes ejerskab til boligområdet og kompetencer i frivilligt arbejde.
5. Samarbejdet med frivillige organisationer og foreninger ude fra boligområdet kan styrke enkelte aktiviteters forankringspotentiale ved at trække på de ressourcer, der allerede eksisterer i de frivillige organisationer og foreninger.
6. De frivillige aktiviteter bidrager til at styrke beboernes trivsel i boligområdet ved at skabe sociale netværk på tværs af beboerne og ved at tilbyde dem meningsfulde aktiviteter.
7. Inddragelsen af frivillige styrker hele den boligsociale indsats. Dette sker ved, at der skabes flere aktiviteter end de boligsociale medarbejdere har kapacitet til alene, at aktiviteterne i højere grad bygger på beboernes ønsker og behov, at der skabes en base for kontakt med beboerne, og at de frivillige beboere fungerer som ambassadører for de boligsociale aktiviteter.

Anbefalinger

1. Det anbefales, at helhedsplanerne involverer frivillige i de boligsociale aktiviteter, da de medvirker til en styrkelse af den boligsociale indsats.
2. Det anbefales, at helhedsplanerne fremadrettet fokuserer på en bred inddragelse af beboerne i boligområdet i de frivillige aktiviteter for at sikre, at den boligsociale helhedsplan imødekommer alle beboergrupperes ønsker og behov.
3. Det anbefales, at de boligsociale medarbejdere benytter en anerkendende tilgang til de frivillige for derigennem at understøtte deres motivation og trivsel.
4. Det anbefales, at de boligsociale medarbejdere arbejder målrettet med at sikre forankringen af de frivillige aktiviteter, herunder overvejer hvilke aktører i og udenfor boligområdet, der kan varetage rollen som koordinator og tovholder for aktiviteterne.
5. Det anbefales, at de boligsociale medarbejdere styrker arbejdet med at dokumentere de frivillige aktiviteter for at skabe viden om effekten af disse. Dokumentationsarbejdet skal tage hensyn til, at det frivillige arbejde udføres af frivillige.

Teori

Undersøgelsen bygger på en grundlæggende antagelse om, at den sociale sammenhængskraft er lavere i udsatte boligområder end i det omkringliggende samfund. Ved hjælp af teorierne om social kapital og empowerment viser vi, hvordan de boligsociale medarbejdere og de frivillige kan styrke sammenhængskraften i de udsatte boligområder.

]] En af de store bevæggrunde for at lave en helhedsplan for Aalborg Øst var netop at imødegå en trist analyse om manglende social sammenhængskraft i området, og det var håbet at styrke sammenhængskraften ved netop at støtte op om og bygge nye fællesskaber.

Fra Helhedsplanen for Aalborg Øst (2012)

Social sammenhængskraft og især manglen på samme bliver ofte anvendt til at beskrive konsekvenserne af samfundets økonomiske, sociale og etniske segregering. Begrebet er ikke klart defineret, men i en boligsocial sammenhæng kan den sociale sammenhængskraft forstås som mængden af sociale netværk, normer og tillid i boligområdet. I den forståelse er social sammenhængskraft synonymt med begrebet social kapital som beskrevet af Putnam (2000). Det er i den forståelse, vi anvender social sammenhængskraft i undersøgelsen. I indeværende kapitel beskriver vi undersøgelsens grundlæggende antagelser og teoretiske ramme.

Undersøgelsen bygger på en antagelse om, at den sociale sammenhængskraft i udsatte boligområder er lavere end i det omkringliggende samfund. Dette kommer bl.a. til udtryk ved en mangel på social kapital, sociale netværk, fælles normer og konflikter beboerne imellem (Christensen *et al.* 2010). Bag denne antagelse ligger der en forestilling om, at en styrkelse af den sociale sammenhængskraft er løsningen eller i hvert fald en af løsningerne i forhold til at løfte udsatte boligområder og deres beboere. Dette er en forestilling, der deles af en række aktører indenfor det boligsociale felt.⁷

En anden grundlæggende antagelse i undersøgelsen er, at den sociale sammenhængskraft kan styrkes ved at inddrage frivillige.⁸ Denne antagelse bygger på en forestilling om, at inddragelsen af frivillige, herunder især frivillige beboere styrker opbyggelsen af sociale netværk, normer og tillid i området.

For at undersøge sammenhængen mellem inddragelsen af frivillige og den sociale sammenhængskraft tager vi udgangspunkt i en forandringsteori. Undersøgelsens forandringsteori illustrerer den kæde af forandringer, der sker undervejs i processen, fra

de frivillige inddrages til den sociale sammenhængskraft styrkes. Forandringsteorien dækker over en række *antagelser* om processens sammenhæng. Antagelserne er udviklet i en dialog mellem CFBU, de frivillige og boligsociale medarbejdere, vi har interviewet, og litteraturen på feltet. Det er antagelserne i forandringsteorien, der er genstand for undersøgelsen. Forandringsteorien er visualiseret i figur 3.1 på side 13.

Forandringsteorien er en simplificering af virkeligheden og de forandringer, de enkelte frivillige, beboere og udsatte boligområder gennemgår. Vi har lavet denne forsimpling for at kunne begribe og undersøge et komplekst fænomen, der foregår i 93 forskellige helhedsplaner og dermed 93 forskellige kontekster. Forandringsteorien afspejler desuden, at vi med undersøgelsen har haft et særskilt ønske om at undersøge, hvorvidt og hvordan inddragelse af frivillige kan påvirke de frivillige og beboernes sociale netværk samt områdets sammenhængskraft. Konsekvensen af denne simplificering af virkeligheden og undersøgelsens fokus er, at vi muligvis undlader at afdække andre resultater og effekter af det frivillige boligsociale arbejde, end de der har med den sociale sammenhængskraft at gøre. Det er vigtigt at have i baghovedet, når rapporten og dens konklusioner læses igennem.

Det er desuden vigtigt, at være opmærksom på, at det ikke er givet, at samtlige frivillige og boligsociale helhedsplaner gennemgår de beskrevne forandringer. Det kommer dels an på den enkelte frivilliges personlige forhold, dels på helhedsplanens fokus i forhold til det frivillige arbejde. I nogle helhedsplaner er der fx et særligt fokus på at styrke udsatte beboeres kompetencer, hvor der i andre helhedsplaner mere er fokus på at styrke netværksskabelsen gennem afholdelse af frivilligbårne sociale aktiviteter.

For at forstå antagelserne i forandringsteorien introducerer vi begreberne: *empowerment* og *social kapital*.

Empowerment

Når en helhedsplan opstartes er formålet at kickstarte en positiv udvikling af boligområdet. Målet er, at indsatsen kan ophøre efter en årrække, og at områdets beboere,

organisationer og institutioner kan overtage ansvaret for udviklingen (Landsbyggefonden 2006). I helhedsplanens levetid er det de boligsociale medarbejderes opgave at inddrage aktørerne og koordinere arbejdet mellem dem. Inddragelse af beboerne og en styrkelse af deres evne til at tage ansvaret for udviklingen er centralt, og det frivillige beboerbårne arbejde anses som en drivkraft i dette (Nielsen *et al.* 2012).

I udsatte boligområder bygger beboernes frivillige arbejde i høj grad på en forestilling om selvhjælp. Enten til det enkelte individ eller til området i sin helhed, og derved bliver begrebet *empowerment* centralt. Empowerment bruges i en boligsocial sammenhæng som en betegnelse for de processer, der igangsættes for at skabe en selv bærende udvikling i udsatte boligområder. I den boligsociale sammenhæng handler det om at anerkende og bruge de ideer, løsninger og ressourcer, som beboerne har, og samtidig styrke disse gennem dialog og samarbejde med andre aktører (Dahl 2006). Når beboerne indgår i samarbejder med professionelle i helhedsplanen, områdets institutioner og organisationer opstår der synergi i opgaveløsningen. Dette kan bidrage til en bedre koordinering af aktiviteterne og til en større gennemslagskraft i eksisterende aktiviteter. På den ene side styrkes beboernes personlige og faglige handlingskompetencer og på den anden side styrker institutionerne deres relation til beboerne samt viden om området og dets beboere.

Social kapital

Social kapital kan forsimplet defineres som den lokale eller nationale sammenhængskraft og hermed "... *den gensidighed, der tillader os at handle sammen og herigennem skabe udvikling*" (Dahl 2006: 13). Den sociale kapital bestemmes af sociale netværk, tillid og normer i et givent område. Den eksisterer og produceres i samspillet mellem mennesker og kan påvirkes af boligsociale aktiviteter og inddragelsen af frivillige (Putnam 2000).

Stedets særpræg spiller ind på produktionen af social kapital. Det betyder, at boligområdets fysiske og institutionelle indretning samt beboersammensætning gensidigt

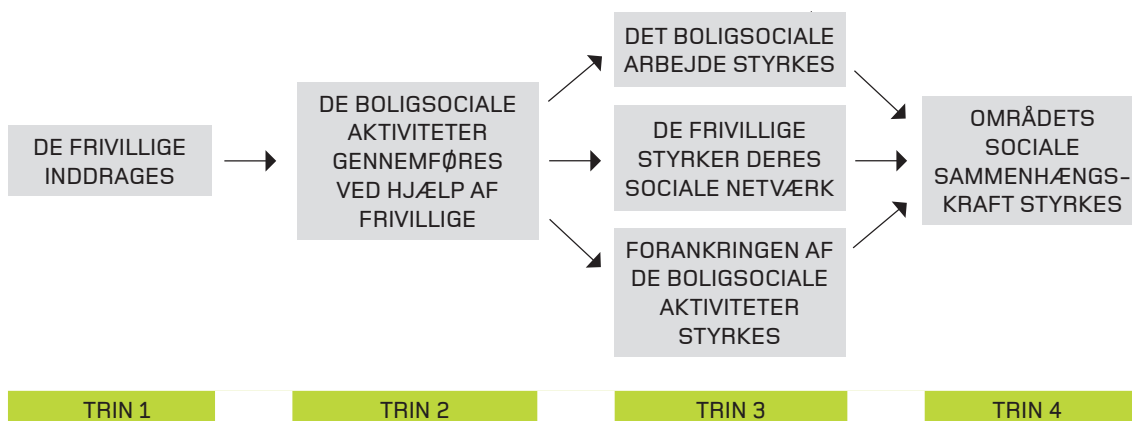
påvirker dannelsen af netværk, normer og tillid. Karakteren af disse har stor betydning for, hvordan beboerne trives i boligområdet, og om de føler sig trygge. Således påvirkes trygheden af tilliden til de andre beboere, mens normer sætter rammerne for den accepterede adfærd i boligområdet, herunder den gensidige tolerance. Til dette knytter sig også beboernes interesse og evne til at bidrage til udviklingen af boligområdet (Rådgivende Sociologer 2005).

Frivillige som brobyggere mellem fællesskaber

Et boligområde kan indeholde mange fællesskaber, og den sociale kapital fungerer som det kit, der binder disse grupper sammen internt og samtidig afgrænser dem fra hinanden. De forskellige normsæt og relationer kan modvirke, at beboergrupperne lærer hinanden at kende, og der kan derfor være behov for at bygge bro mellem grupperne (Rådgivende Sociologer 2005). I den sammenhæng kan frivillige fungere som brobyggere mellem de afgrænsede fællesskaber ved at indgå i forskellige fællesskaber og bidrage til aktiviteter for beboere på tværs af alder og kultur. Frivilligt arbejde kan endvidere bidrage med at bygge bro til fællesskaber uden for boligområdet og dermed styrke boligområdets samlede sociale kapital og samlede evne til at handle.

Social kapital indeholder både et individuelt og et kollektivt niveau forstået på den måde, at individets handlinger påvirker handlinger i fællesskabet, ligesom at fællesskabet påvirker den enkeltes adfærd (Rådgivende Sociologer 2005). Eksempelvis er en sommerfest arrangeret af frivillige et fælles gode skabt på baggrund af individuelle handlinger. På et kollektivt niveau kan sommerfesten medføre, at flere beboere lærer hinanden at kende, og der opstår flere sociale relationer i boligområdet. Når der er flere sociale relationer øges potentialet for, at beboernes gensidige kendskab, tillid og tolerance øges. Dette kan ændre på de generelle normer for samvær i boligområdet og den enkelte beboers adfærd. Omvendt påvirker en dårlig kollektiv trivsel den individuelle trivsel og dermed beboernes motivation til at skabe fælles goder negativt.

Figur 3.1. Forandringsteori for hvordan inddragelsen af frivillige bidrager til en styrket social sammenhængskraft i boligområderne.

Forandringsteoriens fire trin

Nedenfor er en beskrivelse af de enkelte trin i forandringsteorien og de antagelser, der ligger bag forandringerne.

Trin 1: De frivillige inddrages

Det første trin: *De frivillige inddrages* er forudsætningen for de øvrige forandringer. Trinnet dækker over, at beboere og ikke-beboere inddrages i det boligsociale arbejde som frivillige. Forud for inddragelsen ligger en proces, hvor de boligsociale medarbejdere har skabt kontakt til frivillige og samarbejdspartnere i og udenfor boligområdet. Denne proces kan antage forskellige former og være mere eller mindre systematiseret. Det er samtidig en proces, der i de fleste helhedsplaner foregår i hele helhedsplanens levetid.

Det er en forudsætning for trinnets succes, at de boligsociale medarbejdere formår, at rekruttere frivillige, enten direkte eller gennem samarbejdspartnere. En anden forudsætning for en vellykket inddragelse er, at de boligsociale medarbejdere formår at motivere og fastholde de frivillige. Det kan derimod være en barriere for trinnets succes, hvis de boligsociale medarbejdere ikke formår at sikre en bred inddragelse af beboerne i det frivillige arbejde. Som Nielsen *et al.* påpeger i deres *Procesevaluering af boligsociale indsatser fra 2012*, oplever boligsociale medarbejdere, at det "... ofte er den samme mindre kreds af beboere, som er aktive i forhold til at igangsætte og drive

aktiviteter" (Nielsen *et al.* 2012: 54). En mindre kreds af frivillige beboere kan uden tvivl være til stor gavn for helhedsplanen, og det frivillige arbejde kan være til stor gavn for de enkelte frivillige. Jo bredere rekrutteringen af frivillige er, des større chance er der for, at der skabes sociale netværk og tillid på tværs af boligområdet og dets forskellige beboere. Nielsen *et al.* (2012) peger desuden på, at en barriere for en bred deltagelse kan bero på beboernes manglende ressourcer og personlige overskud, manglende motivation, eller at beboerne er tilfredse med boligområdet og derfor ikke ønsker at deltage i forbedringer af dette.

En vellykket rekruttering og fastholdelse af de frivillige er en forudsætning for andet trin i forandringsteorien.

Trin 2: De frivilligbårne aktiviteter

Det andet trin: *De boligsociale aktiviteter gennemføres vha. frivillige* dækker over de mange og forskellige boligsociale aktiviteter, de frivillige udfører. Det er en forudsætning for trinnets succes, at de boligsociale medarbejdere skaber de rette rammer for aktiviteterne, så disse er attraktive for de frivillige. Rammerne kan være vidt forskellige alt efter forholdene i den enkelte helhedsplan, og det er væsentligt, at rammerne tilpasses de frivilliges ønsker og ressourcer. Initiativet til aktiviteterne kan både ligge hos de boligsociale medarbejdere, de frivillige og samarbejdspartnere, eller som det mange steder er tilfældet i en dialog mel-

lem parterne. Desuden kan de frivilliges rolle være forskellig fra aktivitet til aktivitet. I afsnittet *Inddragelse af frivillige i det boligsociale arbejde* i rapportens indledning er helhedsplanernes organisering af de frivillige aktiviteter kort beskrevet.

Inddragelsen af frivillige og disses gennemførelse af boligsociale aktiviteter leder hen til tredje trin i forandringsteorien, der er delt i tre forskellige forandringer: *Det boligsociale arbejde styrkes, forankringen af de boligsociale aktiviteter styrkes og de frivillige styrker deres sociale netværk.*

Trin 3: Det boligsociale arbejde styrkes

Det boligsociale arbejde styrkes bygger på en antagelse om, at inddragelsen af frivillige gavner hele den boligsociale indsats. For det første er de frivillige med til at skabe og gennemføre flere aktiviteter og derigennem nå ud til flere beboere, end det havde været muligt for de boligsociale medarbejdere alene. For det andet får de boligsociale medarbejdere en tættere kontakt og kendskab til beboerne, hvilket kan bidrage til at justere den boligsociale indsats efter beboernes behov og ønsker. Det boligsociale arbejde kan desuden styrkes ved, at frivillige beboere fungerer som ambassadører for helhedsplanen og derigennem skaber kontakt til andre beboere (Nielsen *et al.* 2012).

Trin 3: Forankringen af de boligsociale aktiviteter styrkes

Forankringen af de boligsociale aktiviteter styrkes bygger på en antagelse om, at de frivillige i sig selv udgør en mulighed for at forankre de boligsociale aktiviteter og den positive udvikling, som igangsættes gennem helhedsplanen. Bag antagelsen ligger der en forestilling om, at de frivilliges fællesskab og netværk skal danne grundlaget for det frivillige arbejde efter helhedsplanen stopper. Dette beror på, at de frivillige gennem involveringen i de boligsociale aktiviteter opnår ejerskab til området og til udviklingen, hvilket styrker deres motivation for at blive ved uden de boligsociale medarbejdere. Der ligger også en forestilling om, at helhedsplanen er med til at udvikle de frivilliges kompetencer og evner til at blive selvkørende.

Antagelsen læner sig op af empowerment-begrebet som beskrevet ovenfor. Det er ligeledes en antagelse, at samarbejdet med frivillige organisationer og foreninger udenfor området kan bidrage til, at aktiviteterne på sigt gøres selv bærende.

Trin 3: De frivillige styrker deres sociale netværk

Forandringen *de frivillige styrker deres sociale netværk* bygger på en antagelse om, at de frivillige, som udførere af og deltagere i boligsociale aktiviteter, kan styrke deres sociale netværk og kompetencer. Antagelsen bygger herudover på en forestilling om, at det frivillige arbejde kan være en generator for udviklingen af sociale relationer, normer og tillid. Disse faktorer har ligeledes betydning for trivsel i boligområdet og for de frivillige.

Trin 4: Områdets sociale sammenhængskraft styrkes

Hvis forandringerne i trin 3 opfyldes antager vi, at det kan føre til trin 4: *Områdets sociale sammenhængskraft styrkes*. En styrket social sammenhængskraft betyder, at beboere indgår i flere og forskellige sociale netværk i boligområdet, og at de oplever at være en del af et fællesskab. Beboernes gensidige tolerance, respekt og tillid er styrket, og det betyder, at normer for adfærd er positivt ændret. Ansvar og ejerskab til boligområdet styrkes ligeledes. Det kommer til udtryk ved, at der er færre konflikter beboerne imellem, og at flere ønsker at bidrage positivt til fællesaktiviteter.

Fjerde trin er den langsigtede effekt af indsatsen. For at afdække resultaterne af fjerde trin, kræver det viden om beboernes oplevelse i de berørte boligområder. Denne viden har ikke været tilgængelig, og det har været udenfor rammerne af indeværende undersøgelse, at tilvejebringe denne viden fra boligområderne med en boligsocial helhedsplan. CFBU påbegynder i 2013 en undersøgelse af den sociale sammenhængskraft i udsatte boligområder. Denne undersøgelse vil kunne bidrage til at kaste lys på den langsigtede effekt af det frivillige boligsociale arbejde.

7 Social sammenhængskraft nævnes bl.a. som et af formålene i Regeringens politik om almene boliger og i en lang række helhedsplaner.

8 Denne antagelse deles af blandt andet af Boje (2008), Koch-Nielsen *et al.* (2005), Socialministeriet (2011) med flere.

Resultater

Undersøgelsen peger på, at helhedsplanernes inddragelse af og samarbejde med frivillige styrker både det boligsociale arbejde, de frivilliges sociale netværk samt danner grundlag for forankringen af de boligsociale aktiviteter. Samlet set peger undersøgelsen på, at inddragelsen af frivillige potentielt kan medvirke til en styrkelse af den sociale sammenhængskraft i udsatte boligområder.

Som beskrevet indledningsvis undersøger vi helhedsplanernes inddragelse af frivillige, og om denne inddragelse har betydning for de frivillige og beboernes trivsel samt områdets sociale sammenhængskraft. I dette kapitel præsenterer vi resultaterne af vores undersøgelse. Det gør vi ved at undersøge de enkelte trin i forandringsteorien, som er beskrevet i indledningen. Under hvert trin beskriver vi de relevante resultater af det frivillige boligsociale arbejde i udsatte boligområder.

Trin 1: Inddragelse af frivillige

I en stor del af landets udsatte boligområder hjælper frivillige med at planlægge og udføre aktiviteter for beboerne i samarbejde med medarbejdere fra de boligsociale helhedsplaner. 93 af de 96 helhedsplaner, der medvirker i indeværende undersøgelse, angiver, at de i løbet af 2011 inddrog frivillige i det boligsociale arbejde⁹. De 93 helhedsplaner dækker 152 boligområder med sammenlagt 156.310 beboere (Danmarks Statistik 2012).

Resumé af resultater, trin 1

- Andel af helhedsplaner med frivillige: 97 %
- Antal frivillige: 4.659
- Gns. antal frivillige pr. helhedsplan: 50

Alle tal er for 2011

Undersøgelsen viser, at inddragelsen af frivillige er almindelig og anvendt i de fleste boligområder og dette uanset helhedsplanens fokus, levetid, boligområdet størrelse eller beliggenhed.

Nedenfor præsenteres resultaterne af helhedsplanernes bestræbelser på at rekruttere og inddrage frivillige i det boligsociale arbejde. Opgaven med at rekruttere de frivillige behøver ikke nødvendigvis ligge hos de boligsociale medarbejdere. Opgaven kan varetages af samarbejdspartnere såsom de landsdækkende frivillige organisationer eller af afdelingsbestyrelsen. I mange af helhedsplanerne sker rekrutteringen både gennem de boligsociale medarbejdere og deres samarbejdspartnere.

I 2011 opnåede helhedsplanerne at inddrage 4.659 frivillige¹⁰ i udførelsen af boligsociale aktiviteter for beboerne i landets mest udsatte boligområder. Tallet dækker over personer, der har udført et stykke frivilligt arbejde i en aktivitet, der enten er planlagt af de boligsociale medarbejdere i helhedsplanen, af de frivillige selv i samarbejde med helhedsplanen eller af en af helhedsplanens samarbejdspartnere. Samarbejdspartnere er typisk landsdækkende frivilligorganisationer, lokale foreninger eller klubber. Bag tallet gemmer sig både frivillige, der er løst tilknyttet og har ydet en frivilligt indsats en enkelt eller to gange i løbet af 2011, men også frivillige, der er fast tilknyttet en eller flere aktiviteter under helhedsplanen. I 2011 var 2.456 personer, eller godt halvdelen af de frivillige, fast tilknyttet¹¹. Det er gruppen af fast tilknyttede frivillige, der danner grundlag for beskrivelsen nedenfor.

Hvem er de frivillige?

Helhedsplanerne formår langt hen ad vejen at rekruttere frivillige med forskellig baggrund og livssituation. Blandt de frivillige er der både mænd og kvinder, unge og ældre, småbørnsforældre, enlige, pensionister, arbejdsløse og personer med både dansk baggrund og anden etnisk baggrund end dansk. Der er imidlertid en række tendenser i forhold til, hvem der typisk er frivillig i helhedsplanerne, og nogle grupper er bedre repræsenteret end andre.

Beboere og ikke-beboere

Helhedsplanerne finder i høj grad deres frivillige blandt beboerne i de boligområder, helhedsplanerne virker i. I syv ud af ti helhedsplaner er hovedparten af de frivillige beboere i boligområdet. Det er i sig selv ikke overraskende. Både i spørgeskemaundersøgelsen og interviewene fremhæver helhedsplanerne stort set samstemmende, at formålet med at inddrage beboere som frivillige er, at beboerne involveres aktivt i udviklingen af boligområdet. Dette er for at skabe ejerskab til boligområdet, forankre de boligsociale aktiviteter hos beboerne efter helhedsplanens ophør, skabe netværk beboerne imellem og styrke beboernes personlige kompetencer og ressourcer.

Det er dog værd at bemærke, at i tre ud af ti helhedsplaner er halvdelen eller over halvdelen af de frivillige *ikke* beboere i boligområdet. Disse er ofte personer, der er tilknyttet en organisation, der samarbejder med helhedsplanen eller personer, der arbejder frivilligt i aktiviteter organiseret af helhedsplanen. Udover, at de udefrakommende frivillige er en ekstra ressource, kan de fungere som rollemodeller og bygge bro til det omkringliggende samfund.

Samarbejdspartnere

Som nævnt ovenfor inddrages en del af de frivillige i det boligsociale arbejde gennem et samarbejde mellem helhedsplanen og en frivillig organisation eller forening.

I 2011 indgik 82 af helhedsplanerne i et samarbejde med en ekstern samarbejdspartner og fik derigennem stillet 835 frivillige til rådighed til de boligsociale aktiviteter. Det svarer til 18 % af alle frivillige eller i gennemsnit 10 pr. helhedsplan. Samarbejdet med frivilligforeninger og -organisationer beskrives nærmere under trin 2.

Afdelingsbestyrelsen

↑↑ **Afdelingsbestyrelsen er krumtappen i mange af de boligsociale aktiviteter og de betyder meget for at få helhedsplanen til at køre. Vi tæller dem med som frivillige. Både fordi de laver frivilligt arbejde i bestyrelsen, men også fordi det tit er dem, vi trækker på, når vi skal finde folk, der kan hjælpe.**

Boligsocial medarbejder
Høje Kolstrup i Aabenraa

Afdelingsbestyrelsesmedlemmer er i kraft af deres hverv frivillige i boligområdet. I langt de fleste helhedsplaner spiller afdelingsbestyrelsen derudover en vigtig rolle i det boligsociale arbejde. I 2011 har 83 % af helhedsplanerne haft medlemmer af afdelingsbestyrelsen som frivillige i det boligsociale arbejde i mere eller mindre omfang. Denne tendens bekræftes ligeledes i vores interviews med boligsociale medarbejdere og i vores møder med frivillige fra de 11 udvalgte boligområder, hvor vi har truffet flere afdelingsbestyrelsesmedlemmer.

Det kan være svært at lave en skarp skelnen mellem det frivillige arbejde, afdelingsbestyrelsesmedlemmerne udfører som led i deres bestyrelsesarbejde, og det frivillige arbejde de udfører for den boligsociale helhedsplan. I vores undersøgelse inddrages udelukkende det frivillige arbejde, som udføres i samarbejde med den boligsociale helhedsplan. For at tilpasse os de lokale forhold i de enkelte helhedsplaner har vi ladet det være op til de enkelte interviewpersoner og respondenter i vores spørgeskemaundersøgelse at vurdere, om bestyrelsesmedlemmerne er en del af det frivillige boligsociale arbejde i det pågældende boligområde.

Alder

Der er en stor spredning i aldersfordelingen blandt de frivillige, både samlet set og i de enkelte helhedsplaner. I otte ud af ti helhedsplaner er alle aldersgrupper¹² repræsenteret blandt de frivillige, og kun i to ud af ti mangler én eller to af aldersgrupperne. Det er gennemgående for helhedsplanerne, at hovedparten af de frivillige er mellem 25-60 år, dernæst kommer gruppen af frivillige over 60 år og der er færrest frivillige under 25 år. Dette stemmer godt overens med andre undersøgelser af frivillige, hvor det ligeledes er midtergruppen der er mest aktive (Wilson 2000; Gaskin og Smith 1995; Anker og Koch-Nielsen 1995 i Koch-Nielsen *et al.* 2005: 29), og i den seneste nationale frivillighedsundersøgelse fra 2005 er de mest aktive gruppen af 30-49-årige (Koch-Nielsen *et al.* 2005).

Det er mere eller mindre det samme billede, der tegner sig i de fleste af de områder, vi har besøgt. Her beskrives de typiske frivillige som over 45 år, pensionister eller førtidspensionister, der har tid til at yde et stykke frivilligt arbejde. Det er dog ikke et entydigt billede, og vi har mødt flere unge og personer, der er i arbejde. En del af helhedsplanerne udtrykker et ønske om at inddrage flere unge i det frivillige arbejde. Fra spørgeskemaundersøgelsen kan vi se, at en femtedel af helhedsplanerne arbejder med særlig fokus på at rekruttere unge frivillige.

Køn

I langt de fleste helhedsplaner er der en overvægt af kvinder blandt de frivillige, og kun i 3 % af helhedsplanerne er der flere frivillige mænd end kvinder. Denne tendens gælder ligeledes for det frivillige *sociale* arbejde på nationalt plan. Til sammenligning er mændene bedst repræsenteret blandt de frivillige, hvis vi tæller alle former for frivilligt arbejde i hele Danmark med (Koch-Nielsen *et al.* 2005). I spørgeskemaundersøgelsen nævner tre af helhedsplanerne, at de målrettet forsøger at rekruttere mænd til det frivillige arbejde.

Etnisk baggrund

Helhedsplanerne lykkedes i nogen grad med, at inddrage frivillige med ikke-vestlig baggrund i det boligsociale arbejde, om end andelen af denne gruppe af frivillige er relativ lille.

Fordelingen af beboere med hhv. vestlig og ikke-vestlig baggrund¹³ i de undersøgte områder adskiller sig markant fra resten af Danmark. Hvor 37 % af beboerne i de undersøgte områder har en ikke-vestlig baggrund, gælder det kun for 7 % af hele Danmarks befolkning (Danmarks Statistik 2011). Fra spørgeskemaundersøgelsen ved vi, at der i det boligsociale arbejde både er frivillige med en vestlig og ikke-vestlig baggrund. Vi kender ikke det præcise antal af frivillige med hhv. vestlig og ikke-vestlig baggrund, men størstedelen af helhedsplanerne angiver, at hovedparten af de frivillige har dansk baggrund. Det er dog værd at bemærke, at i knap hver tredje helhedsplan har halvdelen eller over halvdelen af de frivillige en ikke-vestlig baggrund.

Tendensen bekræftes af boligsociale medarbejdere og frivillige i vores interviews. Fra de 11 udvalgte boligområder ved vi, at helhedsplanerne inddrager frivillige med en anden etnisk baggrund end dansk, men også i hovedparten af de 11 områder er andelen af frivillige med dansk baggrund størst. Som en af de frivillige med en ikke-vestlig baggrund siger:

“Det er nyt for mig. Frivilligt arbejde findes ikke i mit hjemland. Jeg har lært det at kende gennem mit arbejde.

Frivillig Sundhed og trivsel i boligområderne i Sønderborg

Fra andre undersøgelser ved vi, at personer med ikke-vestlig baggrund udfører frivilligt arbejde, om end i mindre grad end personer med vestlig baggrund (Koch-Nielsen *et al.* 2005; Boje og Ibsen 2006). En af forklaringerne kan være, at der i nogle ikke-vestlige lande ikke er samme tradition for at arbejde frivilligt som i Danmark (Koch-Nielsen *et al.* 2005), hvilket bekræftes af citatet ovenfor. Vi ved fra vores interviews, at der i flere af boligområderne eksisterer etniske foreninger, hvor beboere med ikke-vestlig baggrund udfører frivilligt arbejde. En del af disse foreninger er ikke koblet til den boligsociale helhedsplan og er derfor ikke genstand for indeværende undersøgelse.

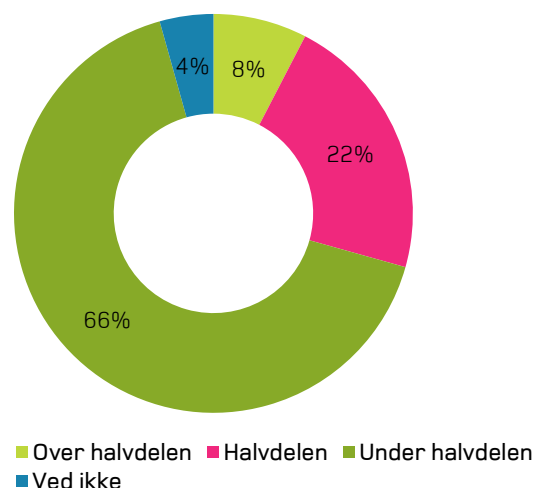
På spørgsmålet om, hvorfor hun er blevet frivillig svarer den samme frivillige som ovenfor:

“Den gang jeg kom til Danmark, var det svært for mig at forstå det danske samfund. Jeg manglede kontakt til danskere. Jeg var i aktivering og her fik jeg mange kontakter og venner. Jeg fandt ud af, at hvis man var frivillig fik man mange venner, og på den måde lærer man det danske samfund at kende.

Frivillig Sundhed og trivsel i boligområderne i Sønderborg

Som citatet ovenfor viser, kan der være gode grunde til at inddrage frivillige med anden etnisk baggrund end dansk. Det er noget, en del helhedsplaner har fokus på.

Figur 4.1. Andel frivillige med anden etnisk baggrund end dansk angivet pr. helhedsplan. N = 92 helhedsplaner.

Tabel 4.1. Den arbejdsmarkedsmæssige tilknytning for henholdsvis frivillige og alle beboere i 93 udsatte boligområder

	Frivillige	Alle beboere
I arbejde (samtlige ansættelsesforhold inkl. fleksjob, skånejob, løntilskud, sygedagpenge)	26 %	44 %
På kontanthjælp, dagpenge, starthjælp, introduktionsydelse eller uden oplyst indkomst	21 %	24 %
Pensioneret (herunder folke- og førtidspensionister og efterlønsmodtagere) ¹⁴	27 %	27 %
Under uddannelse	24 %	6 %
Andet	2 %	0 %
I alt	100 %	100 %

* Frivillige: N = 2.017 personer, beboere: N = 117.258 personer

Fra spørgeskemaundersøgelsen ved vi, at en fjerdedel af helhedsplanerne i særlig grad målretter deres rekrutteringsindsatser af frivillige mod beboere med anden etnisk baggrund end dansk. Ingen anden gruppe af beboere får samme fokus i de boligsociale medarbejderes rekrutteringsindsatser.

Arbejdsmarkedsmæssig tilknytning

De frivilliges arbejdsmarkedsmæssige tilknytning fordeler sig i fire næsten lige store dele med ca. lige mange i arbejde, på kontanthjælp eller dagpenge, pensioneret mv. eller under uddannelse. Hvis vi sammenligner det med arbejdsmarkedstilknytningen for alle beboerne i de udsatte boligområder, svarer andelen af frivillige pensionister og frivillige på kontanthjælp mv. til andelen af beboere i samme situation. Derimod er andelen af studerende blandt de frivillige væsentlig højere end blandt alle beboerne, og der er færre frivillige i arbejde i forhold til andelen af beboere i arbejde. En del af forklaringen på de mange frivillige under uddannelse kan være de mange unge, der bliver rekrutteret af de landsdækkende frivillige organisationer som fx lektiehjælpere. De bor typisk ikke i området.

Som vi har vist ovenfor, er gruppen af frivillige overordnet set ikke repræsentativ i forhold til alle beboerne, når man ser på deres alder, køn, etnisk baggrund og arbejdsmarkedsmæssig tilknytning. Manglen på en bred og repræsentativ inddragelse af beboerne kan potentielt være en barriere for at skabe en positiv forandring for hele boligområdet og alle dets beboere. Det er vigtigt, at helhedsplanerne fremadrettet fokuserer på en bred inddragelse af beboerne i boligområdet for at sikre, at den positive udvikling, det fri-

villige arbejde kan være med til at generere, får en bred forankring blandt beboerne.

9 I undersøgelsen indgår svar fra 96 helhedsplaner. 93 af disse angiver, at de i 2011 inddrog frivillige i det boligsociale arbejde. Dette svarer til 72 % af de 129 helhedsplaner, der har medvirket i spørgeskemaundersøgelsen og 97 % af de helhedsplaner, der har besvaret spørgeskemaet.

10 De 4.659 frivillige dækker ikke nødvendigvis over alle frivillige kræfter, der er til stede i de udsatte boligområder. Det må forventes, at der udføres frivilligt arbejde i områderne, der ikke er en del af helhedsplanen eller fungerer som helhedsplanens samarbejdspartnere. Omfanget af dette frivillige arbejde er ikke en del af denne undersøgelse. De 4.632 frivillige, der er en del af denne undersøgelse skal betragtes som et minimumsantal.

11 Fast tilknyttede frivillige dækker over frivillige, der har været frivillig i en aktivitet mindst tre gange eller som har deltaget i både planlægningen og udførelsen af en større aktivitet.

12 I spørgeskemaundersøgelsen er de frivillige delt op i tre aldersgrupper hhv.: yngre end 25 år, 25 - 60 år og ældre end 60 år.

13 Ikke-vestlig baggrund inkluderer indvandrere og efterkommere fra et ikke-vestligt land. Man er indvandrer, hvis man er født i udlandet og ingen af forældrene er både danske statsborgere og født i Danmark. Man er efterkommer, hvis man er født i Danmark og ingen af forældrene er både danske statsborgere og født i Danmark. Vestlige lande omfatter: Alle EU-lande plus Andorra, Island, Liechtenstein, Monaco, Norge, San Marino, Schweiz, Vatikanstaten, Canada, USA, Australien og New Zealand. Alle øvrige lande betragtes som ikke-vestlige.

14 Førtidspensionister er medtaget i denne kategori af praktiske hensyn. Data bygger på svar fra boligsociale medarbejdere, og vi har haft en formodning om, at de boligsociale medarbejdere ikke nødvendigvis har haft tilstrækkelig viden om den enkelte frivilliges situation i forhold til, om den frivillige er folke-, førtidspensionist eller efterlønsmodtager.

Trin 2: De frivilligbårne aktiviteter

Andet trin i forandringsteorien fokuserer på, at der efter inddragelsen og etableringen af samarbejde med de frivillige kan igangsættes frivilligbårne aktiviteter i boligområderne, som både varetages af frivillige beboere og frivillige organisationer samt foreninger.

I afsnittet præsenterer vi resultatet af hvor mange og hvilke aktiviteter, der er igangsat med hjælp fra de frivillige beboere samt frivillige organisationer og foreninger. Derudover hvilke typer arbejdsopgaver de frivillige i overvejende grad bidrager til at løse. Afsnittet præsenterer ligeledes hvor mange af aktiviteterne i boligområderne, som kun kan eksistere på grund af de frivilliges store indsats.

Resumé af resultater, trin 2

- Antal aktiviteter som inddrager frivillige: 1.621
- Antal aktiviteter, hvor der samarbejdes med frivilligorganisationer eller -foreninger om: 554
- Antal frivillige arbejdstimer pr. helhedsplan: 28 t./uge
- Antal aktiviteter som ikke var blevet gennemført uden de frivillige: 1.187

Alle tal er for 2011

Aktiviteterne

I 2011 blev der afholdt 1.621 aktiviteter i boligområderne, som inddrog frivillige beboere eller frivillige fra en frivillig organisation eller forening. Antallet af aktiviteter dækker over både enkeltstående aktiviteter såsom sommer- og fastelavnsfester, der afholdes en gang om året, og faste aktiviteter såsom lektiecaféer, banko, ugentlige klubber for børn og unge m.fl., som afholdes løbende igennem året. Undersøgelsen viser, at enkeltstående aktiviteter (826 aktiviteter) i lige så høj grad inddrager frivillige som de faste aktiviteter (795 aktiviteter). Aktiviteterne har overordnet set det tilfælles, at de overvejende bygger på social kontakt og samvær mellem beboerne og de frivillige, og ofte er initieret af de frivillige selv.

↑↑ Vores grundholdning er, at vi ikke selv laver et projekt og først undervejs rekrutterer frivillige. Når vi inddrager frivillige er det i aktiviteter, som de gerne vil have oprettet, de selv har fundet på eller er blevet motiveret af os eller andre til at opstarte.

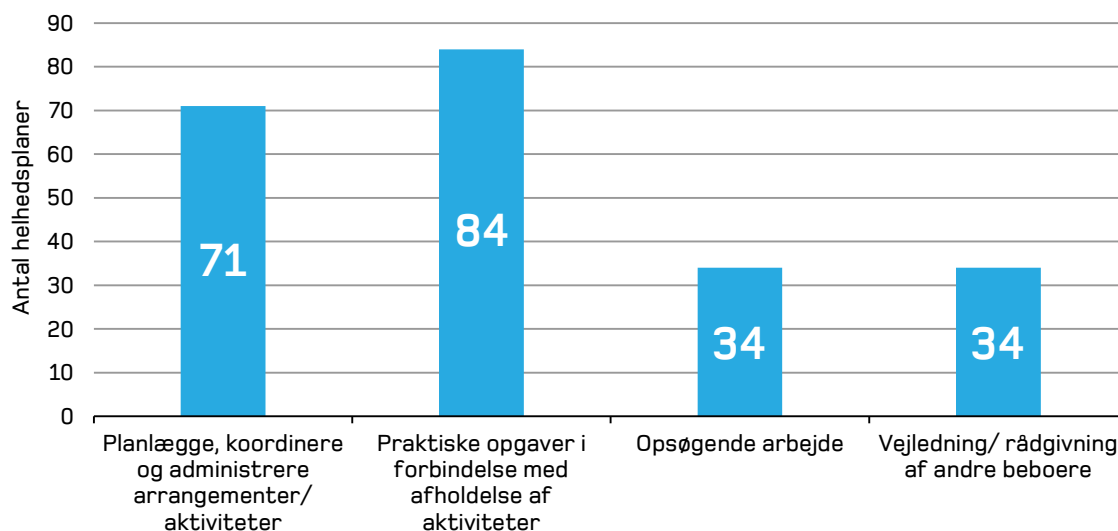
Boligsocial medarbejder
Kokkedal på vej

Denne tilgang går igen i flere helhedsplaner og kan netop forklare årsagen til, at aktiviteterne, som inddrager frivillige, er mangfoldige, fordi de bygger på mange forskellige idéer og interesser blandt beboerne. Samtidig understøttes tilgangen af Københavns Kommunes evaluering af de boligsociale helhedsplaner (Københavns Kommune 2011). Heri fremgår det, at de boligsociale medarbejdere oplever, at indsatsen er langt mere effektiv i dag, hvor den boligsociale medarbejders rolle er at facilitere og yde støtte til de frivillige beboere, der ønsker at igangsætte og være tovholdere for aktiviteter i boligområdet. Tidligere var aktiviteterne initieret af de boligsociale medarbejdere, og beboerne var mere eller mindre blot deltagere i aktiviteterne (Københavns Kommune 2011).

Samarbejde med frivillige organisationer og foreninger

Ud af de 1.621 aktiviteter, som inddrager frivillige, udgør 554 af dem aktiviteter, der er oprettet eller drevet i samarbejde med frivillige organisationer eller foreninger. Dette svarer til en tredjedel af alle aktiviteter, som inddrager frivillige. 60 % af disse er faste aktiviteter, og de øvrige 40 % er enkeltstående aktiviteter, hvilket betyder, at begge aktivitetstyper er almindelige at samarbejde om. Blandt de boligsociale medarbejdere er der overvejende enighed om, at samarbejdet med frivillige organisationer og foreninger bidrager positivt til boligområderne.

Figur 4.2. De frivilliges arbejdsopgaver opgjort på antallet af helhedsplaner, hvor opgaver løses af frivillige

En af grundene er, at:

“Det er ofte sådan, at dem, der kommer udefra, har flere ressourcer. Selvfølgelig har vi også frivillige fra boligområdet, der har ressourcer, der er bare ikke så mange af dem. Hvis vi udelukkende havde frivillige fra boligområdet, kunne de frivillige aktiviteter ikke bære sig selv, som det ser ud nu. Det er vigtigt med en blanding, og at vi er åbne overfor alle typer frivillige, især når man arbejder med udsatte grupper.

Boligsocial medarbejder
Bispehaven i Aarhus

I undersøgelsen angiver 82 af helhedsplanerne, at de samarbejder med frivillige organisationer og foreninger om aktiviteter, der inddrager frivillige. Dette svarer til lidt over 75 % ud af de 93 helhedsplaner, som inddrager frivillige. Primært samarbejdes der med landsdækkende frivillige sociale foreninger om aktiviteter i boligområderne. Typisk er disse foreninger som DGI (Hovedorganisationen for Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger) og Ungdommens Røde Kors, som fx bidrager med frivillige lektiehjælpere. For 50 af helhedsplanerne samarbejdes der med lokale foreninger udenfor boligområdet fx byens lokale fodboldklub, mens 55 samarbejder med lokale foreninger fra boligområdet. Dette kan være en af de mange frivillige beboerforeninger. 11 ud af de 93 helhedsplaner samarbejder ikke med

frivillige organisationer eller foreninger, hvor der indgår frivillige.

De frivilliges opgaver

I langt de fleste helhedsplaner (84 %) varetager de frivillige praktiske arbejdsopgaver i forbindelse med afholdelse af forskellige aktiviteter (figur 4.2). Dette kan være alt lige fra at lave mad til større fællesarrangementer til at ryde op efter bankospil i beboerhuset. I næsten lige så høj grad (71 % af helhedsplanerne) er de frivillige med til at planlægge og koordinere aktiviteterne i boligområderne. Den høje andel kan skyldes, at det er lykkedes helhedsplanerne at etablere et samarbejde med engagerede medlemmer af afdelingsbestyrelserne, der er vant til at varetage denne type opgaver. Udover at være involveret som frivillige i beboerdemokratiet, spiller afdelingsbestyrelsesmedlemmerne som sagt i flere af boligområderne en central rolle i de frivilligbårne aktiviteter. Dette er i tråd med en undersøgelse foretaget af Center for Frivilligt Socialt Arbejde for Socialministeriet i 2011 (Socialministeriet 2011). Heraf fremgår det, at frivillige primært varetager praktisk arbejde. Herefter følger mere administrative opgaver i både frivillige fritidsforeninger, politiske organisationer osv.

Vejledning og rådgivning er ofte en boligsocial kerneydelse, som varetages af en

boligsocial medarbejder. Men undersøgelsen peger på, at 36 af helhedsplanerne samarbejder med frivillige, hvis opgave er at yde vejledning og rådgivning til beboerne. Tilsvarende anvender 34 af helhedsplanerne frivillige til opsøgende arbejde blandt boligområdernes beboere. Af vores interviews med de frivillige beboere fremgår det, at genvinsten ved at lade dem varetage denne opgave er, at de i forvejen har et indgående kendskab til beboerne og et eksisterende netværk i boligområdet. Dette kan de boligsociale medarbejdere med fordel drage nytte af, også i andre sammenhænge når information om helhedsplanens aktiviteter skal udbredes til beboerne.

Uanset hvilken opgave den frivillige varetager, nævnes det af flere frivillige, at essensen af deres arbejde er, at det skal komme beboerne til gode på den ene eller anden måde.

“Jeg er frivillig, fordi man gør et stykke arbejde, der kan bruges. Og hvis børnene i lektiecaféen kan lukrere på det, så er det glimrende.

Frivillig
Skelagergårdene i Aalborg

De frivilliges tidsforbrug

“At være aktiv beboer, det koster. Det er ikke bare sådan noget, man lige gør, for det koster mange timer og sure ting indimellem, hvis folk ikke værdsætter det, man laver, eller der kommer for få til arrangementerne. Men når det så lykkes, så giver det en energi, som er helt fantastisk.

Boligsocial medarbejder
Sundhed og trivsel i boligområderne i Sønderborg

For at få et bedre indblik i omfanget af det frivillige arbejde, har vi forsøgt at opgøre de frivilliges tidsforbrug. I otte helhedsplaner har de boligsociale medarbejdere opgjort antallet af timer, som de fast tilknyttede frivillige brugte på frivilligt arbejde i boligområderne i 2011. Da vi kun har viden fra otte helhedsplaner, kan vi ikke sige noget generelt om de frivilliges tidsforbrug i helhedsplanerne, men udelukkende, hvordan det forholder sig i otte helhedsplaner. I de otte

helhedsplaner arbejdede de frivillige tilsammen 10.685 timer i 2011. Dette udgør 28 timers frivillig arbejde om ugen pr. helhedsplan, hvilket modsvarer en deltidsstilling.¹⁵ Det skal bemærkes, at de løst tilknyttede frivilliges tidsforbrug ikke er medregnet, hvorfor det samlede frivillige tidsforbrug må forventes at være højere.

De frivillige er afgørende for udbuddet af aktiviteter i boligområderne

91 % af de 87 helhedsplaner har oprettet aktiviteter, som ikke var blevet til noget uden de frivilliges arbejdskraft. Det drejer sig overvejende om aktiviteter af social karakter, som ikke var blevet gennemført i boligområderne. Fx nævnes årlige sociale beboersammenkomster som sommerfester, festivaller og udflugter samt ugentlige arrangementer som fællesspisning, bankospil og diverse hobbyklubber. I rollemodelsprojekter og aktiviteter, der afholdes af fx bydelsmødre eller beboerambassadører, er de frivilliges rolle også afgørende. Derudover nævnes en række aktiviteter, hvori der samarbejdes med frivillige, der er organiseret i landsdækkende frivillige organisationer og foreninger. Her er der tale om frivillige med specifikke kompetencer, som dels kan understøtte børn, unge og voksnes lektielæsning, dels kan øge beboernes tilslutning til eksisterende fritidstilbud. Kun 4 % af helhedsplanerne svarer, at alle aktiviteter ville eksistere i dag selv uden de frivilliges indsats.

I alt drejer det sig om ca. 1.187 aktiviteter fordelt på 79 helhedsplaner, som ikke havde eksisteret i boligområderne i dag uden de frivilliges hjælp. Dette svarer til 15 aktiviteter pr. helhedsplan.

¹⁵ Den ugentlige arbejdstid er beregnet ud fra 47 arbejdsuger.

Trin 3: Det boligsociale arbejde styrkes

En af de centrale antagelser i undersøgelsen er, at det frivillige arbejde kan styrke de boligsociale aktiviteter og hele den boligsociale indsats. Igennem undersøgelsen har vi identificeret tre forhold ved det frivillige arbejde, der styrker den boligsociale indsats: de frivillige som ekstra arbejdskraft, de frivillige som eksperter på deres eget boligområde og de frivillige som ambassadører for den boligsociale helhedsplan.

Resumé af resultater, trin 3: Det boligsociale arbejde styrkes

- De frivillige bidrager med flere hænder og mere arbejdskraft til at udføre aktiviteter
- De boligsociale medarbejdere opnår mere og bredere viden om beboerne og boligområdet gennem de frivilliges netværk
- Beboerne får øget kendskab til det boligsociale arbejde

De frivillige som ekstra arbejdskraft

De frivillige udgør en ekstra ressource i form af deres arbejdskraft som rent praktisk kan styrke den boligsocial indsats ved at muliggøre, at der kan gennemføres flere aktiviteter.

Fra vores spørgeskemaundersøgelse og interviews ved vi, at flere af de boligsociale medarbejdere betragter de frivillige som en nødvendig ressource på grund af få ansatte i forhold til antallet af aktiviteter. I nogle helhedsplaner er der kun én eller to boligsociale medarbejdere, og det er dermed begrænset, hvor mange aktiviteter der kan igangsættes og drives. De frivillige muliggør kort sagt, at flere og mere mangfoldige aktiviteter kan gennemføres for færre penge, end hvis de boligsociale medarbejdere stod alene med opgaven. De frivillige kan ligeledes bidrage med andre kompetencer end de boligsociale medarbejdere og derigennem blive et supplement til de boligsociale medarbejders faglighed.

De frivillige som eksperter på deres eget boligområde

Det er centralt for de boligsociale aktiviteter succes, at de imødekommer et behov og ønske hos beboerne. Inddragelse af frivillige styrker de boligsociale medarbejders viden om ønsker og behov hos beboerne og de boligsociale aktiviteter. Som en af de frivillige fra Kokkedal udtrykker det:

“De frivillige har mere fingeren på pulsen end de ansatte. Vi møder tingene på en anden måde end de gør [...] specielt fordi mange af os er beboere i området og vi er her 24 timer i døgnet [...] Som frivillig ved man ofte bedre, hvad der fungerer i praksis, hvor de ansatte ved mere om hvad der virker i teorien. De ansatte ved noget om det organisatoriske, men de frivillige har idéerne og indsigt i, hvad der fungerer i området.

Frivillig
Kokkedal på vej

Ovenstående citat sætter tingene på spidsen, og der er uden tvivl mange boligsociale medarbejdere der har stor indsigt i, hvad der fungerer i praksis i det boligområde de arbejder i. Flere af de boligsociale medarbejdere vi har interviewet bekræfter imidlertid, at inddragelsen af frivillige styrker potentialet for, at helhedsplanen understøtter aktiviteter, hvis indhold tilgodeser beboernes ønsker og behov.

De frivillige som ambassadører

Mange af de frivillige har i kraft af deres engagement et godt kendskab til de boligsociale medarbejdere og helhedsplanens arbejde. De frivillige kan derfor være med til at sprede budskabet om de boligsociale aktiviteter i deres lokale netværk. Herigen styrkes potentialet for, at flere opnår kendskab til den boligsociale indsats eksistens og hvilke muligheder, man som beboer har for at præge sit boligområde positivt ved at engagere sig i indsatsen. Derudover ligger der også muligheden for, at de frivillige videreformidler informationen i deres netværk udenfor boligområdet.

“De [frivillige beboere] har netværk, lokalt kendskab, de er her 24 timer [...] De har en stærkere interesse i området [...] formidler kendskab og udvikler netværk.

Boligsocial medarbejder
Herredsvang i Aarhus

Flere af de boligsociale medarbejdere har i interviewene lagt vægt på, at de frivillige har en vigtig rolle i forhold til, at etablere en kontakt mellem de udsatte beboere og de boligsociale medarbejdere. I de fleste helhedsplaner udgør udsatte beboere en vigtig målgruppe for indsatsen.

“De frivillige er gode til at spotte de udsatte beboere og kommer til mig, hvis de er bekymrede og ikke ved, hvad de skal gøre ved beboerne. Få henvender sig selv til de udsatte beboere, hvis ikke de mere eller mindre kender dem, ellers kommer de til mig og fortæller om vedkommende. Det er jo også det, jeg er her for.

Boligsocial medarbejder
Skelagergårdene i Aalborg

De frivillige beboeres indsigt i boligområdet betyder her, at udsatte beboere med problemer identificeres. Det er ikke altid tilfældet, at de frivillige selv kan eller ønsker at håndtere den udsatte beboer. Men igennem deres relation til de boligsociale medarbejdere, kan de bygge bro mellem de to parter, og den udsatte beboer kan enten inddrages i aktiviteterne eller tilbydes relevant hjælp i eller udenfor helhedsplanens regi.

Trin 3: Forankringen af de boligsociale aktiviteter styrkes

For at fastholde den positive udvikling, som den boligsociale helhedsplan kan være med til at skabe, er det væsentligt, at de boligsociale aktiviteter forankres udenfor helhedsplanens organisation.¹⁶ I mange helhedsplaner arbejdes der målrettet med forankringen af de boligsociale aktiviteter. Helhedsplanerne arbejder bl.a. på at forankre de boligsociale aktiviteter hos kommunen, boligorganisationerne, afdelingsbestyrelserne m.fl. Derudover viser spørgeskemaundersøgelsen, at en lang række af helhedsplanerne arbejder med at forankre de boligsociale aktiviteter blandt de frivillige beboere og frivillige organisationer og foreninger. I denne sammenhæng bliver et af formålene med at inddrage og samarbejde med frivillige at øge chancen for lokal forankring af de boligsociale aktiviteter og den positive udvikling i boligområdet efter helhedsplanernes ophør.¹⁷ Undersøgelsen viser, at der på nuværende tidspunkt findes en række indikationer på, at inddragelsen af frivillige og samarbejdet med frivillige organisationer og foreninger kan muliggøre en forankring af de boligsociale aktiviteter. Undersøgelsens resultater er imidlertid ikke entydige.

“Vi skal have skabt nogle beboerinstitutioner herude i bred forstand: klubber, foreninger og sådan noget. Og så skal vi have bundet dem sammen med nogle professionelle partnere, så vi får et fleksibelt miljø, der kan give beboerne det, de har behov for, og som de ønsker.

Boligsocial medarbejder
Urbanplanen i København

I undersøgelsen har vi identificeret to forskellige tilgange helhedsplanerne anvender til at forankre de boligsociale aktiviteter blandt de frivillige. Den første tilgang fokuserer på at styrke forankringspotentialet gennem empowerment af de frivillige beboere. Det andet perspektiv søger at styrke forankringspotentialet gennem mobilisering af frivillige organisationer og foreninger. De to tilgange er ikke gensidigt ekskluderende, og flere af helhedsplanerne arbejder med begge tilgange sideløbende eller forsøger at forene dem.

Resumé af resultater, trin 3: Forankringen af de boligsociale aktiviteter styrkes

- Styrkelse af frivilliges kompetencer og evner øger forankringspotentialet
- De frivilliges motivation og ejerskab til aktiviteterne øger forankringspotentialet
- Inddragelse af frivillige organisationer og foreninger og frivillige udefra øger forankringspotentialet

Forankring gennem empowerment af beboere

I den første tilgang forsøger de boligsociale medarbejdere at mobilisere lokale ressourcer og igangsætte en empowermentproces blandt de frivillige beboere. Formålet er at styrke de frivilliges kompetencer, således at deres netværk i boligområdet gøres handlekraftige, og de frivillige opnår evner til at gøre aktiviteterne selv bærende.

I vores interviews med frivillige tilkendegiver de mere eller mindre samstemmende – uanset deres baggrund og livssituation – at de har opnået en øget menneskelig indsigt og evne til at omgås forskellige typer af beboere gennem mødet i de boligsociale aktiviteter. De frivillige tilkendegiver ligeledes, at den øgede indsigt afspejles i deres adfærd og sociale kompetencer. Det viser sig fx ved en større tolerance overfor beboere, der er anderledes end dem selv:

“Da en kvindelig beboer med mange problemer kom og ville være med i sangkoret, skulle jeg lige synke engang, for jeg kunne mærke, at der var et eller andet galt. Hun kunne tilbyde at spille klaver [...] hun var saftsusemig så god, at vi bare var nødt til at tage hende med, og så måtte vi tage alt det andet hen ad vejen. Og det kom så også, fordi hun opfører sig som ti forskellige mennesker. Men jeg vil sige, at da hun kom med i koret, der blomstrede hun [...] Hun er stadig med, og problemerne løser vi selv med hende.

Frivillig
Skelagergårdene i Aalborg

De boligsociale medarbejdere forsøger i flere af helhedsplanerne at understøtte empowermentprocessen ved at give de frivillige konkrete værktøjer. Det kan fx være redskaber til projektudvikling, konflikthåndtering eller at lave regnskab, som de frivillige kan tilegne sig gennem kurser afholdt af de boligsociale medarbejdere eller andre frivillige. Undersøgelsen viser, at også de frivilliges individuelle evner øges gennem deres engagement. For nogle frivillige betyder arbejdet med de andre frivillige, at de lærer basale ting som at strukturere deres hverdag og håndtere forpligtelser samt uskrevne regler om social acceptabel adfærd i boligområdet.

Samlet set bidrager det til at styrke den enkeltes ejerskab til de boligsociale aktiviteter og tro på egne evner. Dette kan øge motivationen til fortsat at involvere sig som frivillig i boligområdet og hermed styrke de konkrete aktiviteter forankringspotentiale.¹⁸ Som en af de frivillige fra Motalavej-kvarteret udtrykker det:

“Det gode ved at have mange frivillige er, at vi kan få flere beboere til at føle ansvar overfor beboerhuset og boligområdet. Vi føler, at det er vores hus og vi skal passe på det. Hver gang der er problemer, kan vi ringe rundt i netværket, der gør brug af huset, og så kommer de og støtter op. Det betyder altså meget, at de frivillige har stor ansvarsfølelse overfor huset og boligområdet.

Frivillig
Motalavej-kvarteret i Korsør

Nærværende undersøgelse er foretaget blandt igangværende helhedsplaner, og det har derfor ikke været muligt at undersøge i hvilken grad helhedsplanerne har formået at forankre deres aktiviteter efter projektperioden. Vi kan derfor ikke med sikkerhed sige, om de boligsociale medarbejders arbejde med at forankre indsatsen hos de frivillige virker efter hensigten. Statens Byggeforskningsinstitut (2010) peger i deres evaluering af områdebaseret byfornyelser på, at man med god grund bør nedjustere forventningerne til i hvor høj grad indsatsene kan bidrage til, at en lokal forankring kan videreføres efter projektperioden er afsluttet.

Erfaringer viser, at aktiviteterne ikke kan videreføres på samme niveau. I Københavns Kommune viser erfaringerne fra en række byfornyelsesprojekter, at forankringspotentialet øges, hvis det frivillige liv, foreninger og organisationer organiseres omkring konkrete aktiviteter eller et fysisk udgangspunkt, såsom et beboer- eller aktivitetshus i området, hvor netværksdeltagerne kan fortsætte deres engagement.

Fra vores besøg i de 11 udvalgte boligområder har vi fået en række indikationer på, at der er en sammenhæng mellem forankringspotentialet og helhedsplanernes organisering af det frivillige arbejde og herunder især karakteren af de boligsociale medarbejders involvering i de frivilliges aktiviteter. I vores interviews af frivillige har vi bedt dem vurdere, hvorvidt de frivilligbårne aktiviteter kunne eksistere uden støtte fra helhedsplanen og de boligsociale medarbejdere. Undersøgelsen peger på, at jo større involvering de boligsociale medarbejdere har i de frivilligbårne aktiviteter som fx koordinator eller tovholder, des mindre chance vurderer de frivillige, der er for at aktiviteten videreføres efter helhedsplanens ophør. I helhedsplaner, hvor den boligsociale medarbejder er mindre involveret i de enkelte aktiviteter og hovedsageligt fungerer som en vejleder, vurderer de frivillige, at der er stor chance for, at aktiviteterne videreføres efter helhedsplanens ophør. Som en boligsocial medarbejder i Sønderborg udtrykker det:

“Hvis beboerne oplever, at det bare er os, der tager over, så bliver projektet mere vores end deres. Så frafalder deres ansvar. At man som frivillige også tager de sure ting med, gør at man også oplever en større glæde, når ting lykkes. Den glæde, begejstring og energi, man får af det, gør at de tør tage nye skridt eller sætte noget nyt i gang. Den forsvinder, hvis vi overtager projekterne.

Boligsocial medarbejder
Sundhed og trivsel i boligområderne i Sønderborg

Helhedsplanen i Sønderborg er et eksempel på, at de boligsociale medarbejdere fungerer mere som vejledere af de frivillige end som

Beboerhuse

I nogle af de områder vi har besøgt i forbindelse med undersøgelsen har vi oplevet, at et beboerhus er med til at styrke sammenholdet blandt de frivillige. Beboerhusene har typisk åbent dagligt, er åbent for alle og er i flere tilfælde base for de boligsociale medarbejdere. Det giver mulighed for, at beboere og frivillige kan mødes på tværs af alder og kultur. Beboerhuset er med til at skabe en hyppigere kontakt mellem frivillige, ansatte og beboere og det er et grundlag for at styrke tilliden og tolerancen overfor hinanden.

koordinatorer og tovholdere af de frivilliges aktiviteter. For at det kan lade sig gøre, er det en forudsætning, at der allerede eksisterer netværk af frivillige i boligområdet, der evner at initiere og drive aktiviteterne. Hvis denne forudsætning ikke er opfyldt kan den boligsociale medarbejder arbejde hen imod at skabe stærke frivillige netværk, der bygger på beboere og styrke deres evne til på sigt at kunne overtage drift og koordinering af det frivillige arbejde.

Forankring gennem samarbejde med etablerede organisationer og foreninger

I den anden tilgang forsøger de boligsociale medarbejdere at forankre de boligsociale aktiviteter ved at etablere og styrke samarbejdet med udefrakommende organisationer og foreninger. Det er hensigten med samarbejdet, at der herigennem kan komme nye kræfter og viden udefra, der kan integreres i indsatsen. Samtidig kan de boligsociale aktiviteter trække på de ressourcer, der allerede eksisterer i de frivillige organisationer og foreninger.

“Når de frivillige kommer udefra er det ofte sådan, at de har flere ressourcer end dem, der bor i boligområdet. Dermed mener jeg ikke, at der ikke er beboere og frivillige fra boligområdet der har ressourcer, for det er der, men der er bare ikke så mange af dem. Hvis vi udelukkende havde frivillige fra boligområdet, så ville det ikke kunne bære en social frivillig indsats i området. Det er afgørende med en blanding især når man arbejder med udsatte grupper.

Boligsocial medarbejder
Bispehaven i Aarhus

I interviewene fremhæver flere af de boligsociale medarbejdere gode erfaringer med at blande udefrakommende frivillige fra en organisation eller forening med fx unge beboere. Mødet mellem de to grupper betyder, at de unge opnår indsigt i andre omgangsformer og adfærd, end dem de er vant til. En anden erfaring som fremhæves er, at de udefrakommende organisationer og frivillige er i stand til at drive aktiviteterne selv fra start. Dette øger chancen for, at aktiviteterne fortsat kan eksistere efter helhedsplanens ophør, eftersom aktiviteterne herunder bygger på en meget lille grad af involvering fra de boligsociale medarbejdere.

16 Forankringen udenfor helhedsplanens organisation er især væsentlig, fordi helhedsplanerne er midlertidige samarbejdsstrategier, der typisk er finansieret for fire år.

17 Helhedsplanerne søger at forankre de boligsociale aktiviteter hos kommunen, boligorganisationen/erne, afdelingsbestyrelsen/erne i boligområdet m.fl., herudover blandt de frivillige beboere, organisationer og foreninger.

18 Udover at skabe ejerskab og ansvarsfølelse for boligområdet og dets udvikling er der eksempler på, at det frivillige arbejde kan øge nogle frivilliges jobparathed og bidrage til, at de kommer under uddannelse eller i reelt arbejde (Væksthuset 2012). Det frivillige arbejde kan endvidere skrives på CV'et til fordel for den frivillige i fremtiden (Skårhøj og Kappegaard 2011). Det frivillige arbejdes evne til at være jobparatgørende eller øge den frivilliges chance for at påbegynde en uddannelse er interessante perspektiver, der imidlertid ikke er undersøgt særskilt i denne undersøgelse.

Trin 3: De frivillige styrker deres sociale netværk

En af undersøgelsens centrale antagelser er, at det frivillige arbejde kan være med til at skabe sociale netværk indenfor og til dels ud af boligområdet. I tråd med teorien om social kapital, som beskrevet på side 12, er eksistensen af sociale netværk afgørende for opbygningen af social kapital i et boligområde og dermed grundlaget for den sociale sammenhængskraft.

Som et led i vores undersøgelse har vi haft fokus på, om inddragelsen af frivillige i det boligsociale arbejde er til at opbygge nye sociale netværk. Det er resultaterne heraf, vi præsenterer i indeværende afsnit.

Resumé af resultater, trin 3: De frivillige styrker deres sociale netværk

- De frivillige boligsociale aktiviteter medvirker til at styrke den afgrænsende og brobyggende sociale kapital i boligområdet.
- De frivillige boligsociale aktiviteter medvirker til at styrke sociale relationer og trivsel blandt frivillige

Det frivillige arbejde skaber sociale fællesskaber i boligområdet

Det er et gennemgående træk i vores interviews af frivillige og boligsociale medarbejdere, at det sociale fællesskab fremhæves som den mest udprægede drivkraft hos de frivillige. De boligsociale aktiviteter danner grundlaget for en styrkelse af de frivilliges sociale relationer i boligområdet; det gælder både relationer til andre frivillige, deltagere i aktiviteterne og de boligsociale medarbejdere. De boligsociale aktiviteter kan både skabe fællesskaber blandt beboere med samme baggrund eller livssituation, men også fællesskaber på tværs af forskellige beboergrupper og udover boligområdets grænser. Derved er de fællesskaber, der skabes gennem det frivillige boligsociale arbejde, med til at generere såvel afgrænsende som brobyggende social kapital.

Den afgrænsende sociale kapital ses i de fællesskaber, hvor ligesindede beboere får mulighed for at mødes og udvikle deres sociale netværk. Den afgrænsende sociale kapital er kendetegnet ved at være "... *inward looking and tend to reinforce exclusive identities and homogeneenous groups*" (Putnam 2000). Det nære fællesskab kan være med til at skabe den enkelte og gruppens adfærd og normer. I vores møde med frivillige i de 11 udvalgte boligområder oplevede vi fx, at de frivillige havde en særlig og indforstået jargon og væremåde i hinandens selskab. I nogle af boligområderne opleves det sociale fællesskab så stærkt, at det minder de frivillige om en families fællesskab. De frivillige hjælper hinanden under livskriser og sygdom og drager omsorg for hinanden. Som en af de frivillige fra Motalavej kvarteret udtrykker det:

“Det er fællesskabet, der er vigtigt. Vi er faktisk en stor familie, og det eneste man tænker på, når man står op, det er at man lige skal over i huset.

Frivillig
Motalavej kvarteret i Korsør

En af konsekvenserne af det nære fællesskab er, at det kan virke ekskluderende for andre, der ønsker at blive frivillige. I den sammenhæng kan man tale om, at den sociale kapital har en negativ skyggeside. Eksklusionen fra fællesskabet kan have negative konsekvenser for den ekskluderede, der derved ikke opnår de samme muligheder som de, der er en del af fællesskabet, nyder (Portes 1998). Om end vi er stødt på eksempler på frivillige fællesskaber i boligområderne, der kan virke ekskluderende, har vi ikke undersøgt, om denne eksklusion har haft negative konsekvenser for de øvrige beboere.

Den brobyggende sociale kapital kommer af de fællesskaber, der skabes på tværs af grupper i boligområdet og af fællesskaber, der går ud over boligområdet. Det drejer sig fx om aktiviteter, der blander unge og ældre, beboere med forskellig etnisk baggrund eller beboere med misbrug og psykisk sygdom. Disse aktiviteter kan medvirke til, at frivillige

og deltagere bliver mere åbne overfor andre beboergrupper, opbygger tillid og bedre tolererer de "andres" forskelligheder.

“I de sociale arrangementer får vi kontakt til de 'skæve', for eksempel dem, der sidder og drikker. Dem har vi fået med i fællesskabet ved at bruge dem som hjælpere til vores fester. Når vi så er sammen med dem, går det op for os, at de er rare at være sammen med. Dem, der drak øl, er nu med i fællesskabet, og der er kommet ro på til vores fester, før sad de jo for sig selv.

Frivillig

Sundhed og trivsel i boligområderne i Sønderborg

Flere af vores interviewpersoner peger på, at de boligsociale medarbejdere kan fremme brobygningen mellem beboerne ved at fremhæve nødvendigheden af, at aktiviteterne er for alle og kan inkludere alle. Interviewpersonerne peger ligeledes på, at anerkendelsen af den frivillige som en ressourcefuld person er centralt i forhold til fastholdelsen i fællesskabet. Anerkendelsen er især vigtig for de frivillige, der almindeligvis betragtes som svage, og som gennem det frivillige arbejde kan blive anerkendt som en værdifuld ressource. Det gælder bl.a. personer med psykiske problemer eller personer med svag eller ingen tilknytning til arbejdsmarkedet.

Frivillige trives ved at være til nytte for andre

Det er gennemgående i mange af vores interviews med frivillige, at de fremhæver ønsket om at være til nytte og hjælpe andre som motivation for at indgå i det frivillige arbejde:

“Jeg lader op, når jeg laver frivilligt arbejde. Fordi jeg kan se, at jeg gør en forskel, og jeg gør de andre glade, samtidig med at jeg gør mig selv glad. Jeg tror, at det er den følelse, at langt de fleste frivillige sidder med – at man gør en forskel.

Frivillig

Sundhed og trivsel i boligområderne i Sønderborg

I den sammenhæng bygger motivationen for at hjælpe andre også på ønsket om at tage ansvar for boligområdet og beboerne.

Glæden hos de frivillige er særlig stor, når de kan se, at deltagernes adfærd ændres positivt, og når deltagernes livsindhold og vidensniveau øges. Det kommer fx til udtryk, når børnene i lektiecaféen klarer sig bedre i skolen eller hærværket i boligområdet mindskes som følge af de igangsatte aktiviteter for børn og unge.

I flere af interviewene vægtede frivillige desuden det at blive beskæftiget og finde mening i en ellers udsigtsløs hverdag meget højt. De ser det som et privilegium, at (gen) finde et formål med at stå op om morgenen:

“Det eneste, jeg brugte min tid på, var huset derhjemme og sidde og spille computer. Og så når min forlovede kom hjem, så følte jeg mig helt tom indvendigt. For han snakkede om alt, hvad der foregik på hans arbejde, og jeg havde ikke noget at fortælle ham om. Det har jeg nu. Nu har jeg noget at stå op til om morgenen, og noget der giver mening for mig.

Frivillig

Motalavej kvarteret i Korsør

Trin 4: Områdets sociale sammenhængskraft styrkes

I de foregående afsnit har vi præsenteret resultaterne af helhedsplanernes inddragelse af frivillige, og hvordan inddragelsen ikke blot skaber flere boligsociale aktiviteter til glæde og gavn for beboere i boligområderne, men ligeledes styrker det boligsociale arbejde og kan være med til at skabe grundlaget for en forankring af den boligsociale indsats. Vi har vist, hvordan det frivillige arbejde kan være med til at skabe sociale netværk blandt frivillige og beboere og styrke de frivilliges trivsel.

Samlet set giver undersøgelsen en række indikationer på, at inddragelsen af frivillige i det boligsociale arbejde potentielt kan medvirke til en styrkelse af den sociale sammenhængskraft samt en styrkelse af den boligsociale indsats. En styrket social sammenhængskraft kan komme til udtryk ved, at beboerne indgår i flere og forskellige sociale netværk i boligområdet, og at de oplever at være en del af et fællesskab. I undersøgelsen har vi set tegn på, at de frivillige boligsociale aktiviteter medvirker til at styrke sociale relationer, både indenfor og på tværs af beboergrupper. En styrket social sammenhængskraft kan ligeledes komme til udtryk ved, at der er sket en kapacitetsopbygning i boligområdet, således at beboerne selv kan videreføre det arbejde og den positive udvikling, den boligsociale helhedsplan er med til at starte. I undersøgelsen har vi set tegn på, at inddragelsen af frivillige medvirker til at styrke de frivilliges kompetencer og evner til at videreføre de boligsociale aktiviteter, og det frivillige arbejde kan dermed på sigt danne grundlag for en forankring af den boligsociale helhedsplan.

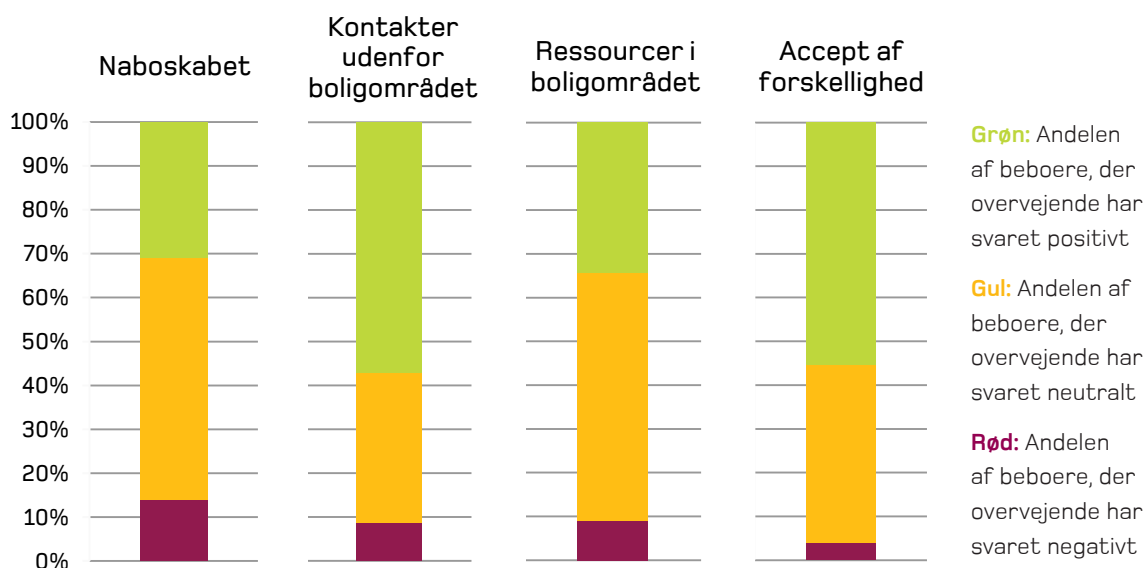
Undersøgelsen har samtidig åbenbaret en række barrierer for en styrkelse af den sociale sammenhængskraft gennem inddragelse af frivillige. Som tidligere nævnt er en forudsætning for, at den sociale sammenhængskraft kan styrkes, at inddragelsen af frivillige beboere er bred, således at der bliver skabt relationer på tværs af beboere og grupper af beboere med forskellige baggrunde og livssituationer. I vores under-

søgelse har vi set, at gruppen af frivillige ikke er repræsentativ i forhold til beboerne generelt. Om end helhedsplanerne langt hen ad vejen formår at rekruttere frivillige med forskellig baggrund og livssituation, er der en risiko for, at en manglende bredde i inddragelsen af frivillige kan være en barriere for skabelsen af social kapital og dermed social sammenhængskraft. En manglende opbygning af forankringspotentiale blandt de frivillige er en anden barriere, der er blevet åbenbaret. På trods af, at undersøgelsen viser tegn på, at de frivillige opbygger evner og kompetencer, giver undersøgelsen imidlertid ikke et klart billede af udviklingen henimod et øget forankringspotentiale, og der er tegn på, at der i nogle helhedsplaner ikke er sket en styrkelse af forankringspotentialet.

I indeværende undersøgelse har vi således set tegn på, at der sker en styrkelse af den sociale sammenhængskraft i boligområderne gennem helhedsplanernes inddragelse og samarbejde med frivillige. Det har imidlertid ikke været inde for undersøgelsens rammer at lave en dybdegående undersøgelse og vurdering af den sociale sammenhængskraft i boligområderne. En mulighed for at måle den sociale sammenhængskraft er givet med redskabet Naboskabet.dk, der er udviklet af KAB og Nørregård-Nielsen og Rosenmeier ApS - Rådgivende Sociologer med økonomisk støtte fra Realdania, Landsbyggefonden og Velfærdsministeriet. Redskabet bygger på et spørgeskema til beboere og resultatet er kvantitative mål for størrelsen af boligområdets sociale kapital opdelt i syv forskellige temaer¹⁹. Redskabet er blevet anvendt af en lang række boligafdelinger både i udsatte og i ikke-udsatte boligområder. 18 af de helhedsplaner²⁰, som har været en del af indeværende undersøgelse, har i perioden 2008-11 gennemført en naboskabsundersøgelse ved opstart af den boligsociale helhedsplan. For at nuancere resultaterne af indeværende undersøgelse inddrager vi resultaterne af de 18 naboskabsundersøgelser.

Vi har udvalgt fire temaer fra naboskabsundersøgelsen og undersøgt tilstanden i de 18 boligområder. De fire temaer er valgt ud fra

Figur 4.3. Den sociale kapital vurderet ud fra fire temaer i 18 boligområder. Kilde: www.naboskabet.dk

en vurdering af, at det frivillige arbejde i boligområdet kan tænkes at bidrage til udviklingen af disse temaer. Temaerne er: *Naboskabet, beboernes kontakter udenfor området, ressourcer i boligområdet og accept af forskellighed*. Overordnet set viser naboskabsundersøgelserne, at beboernes oplevelse langt overvejende er positiv (grøn) eller neutral (gul) i forhold til deres kendskab, tillid og ansvarsfølelse overfor naboer, deres kontakter og engagement udenfor boligområdet, deres deltagelse og engagement i fælles arrangementer i boligområdet og accept af beboere med anden kulturel baggrund end dem selv (se figur 4.3).²¹ Naboskabsundersøgelsen giver i sig selv ikke mulighed for at lave en vurdering af sammenhængen mellem det frivillige arbejde og omfanget af social kapital i boligområdet. Dette kræver yderligere og anderledes undersøgelser.

Alt i alt giver de 18 naboskabsundersøgelser et indtryk af, at der allerede er et godt grundlag for den sociale kapital og sammenhængskraften i de undersøgte områder. Helhedsplanerne kan med deres inddragelse af frivillige bygge videre på dette grundlag, og det frivillige arbejde kan i samarbejdet med helhedsplanerne blive et supplement til de eksisterende indsats, såvel boligsociale

som kommunale. De frivillige kan medvirke til at styrke den samlede sociale indsats målrettet udsatte borgere og skabe boligområder i balance med sig selv.

19 De syv temaer er: 1. Den generelle tilfredshed med at bo i området, 2. Naboskabet, 3. Beboernes kontakter udenfor området, 4. Trygheden, 5. Det fysiske miljø, 6. Ressourcer i boligområdet og 7. Accept af forskellighed.

20 Vi har fået godkendelse af de 18 helhedsplaner, hvis data fra naboskabet.dk er blevet anvendt i undersøgelsen. Desuden har vi kun set på besvarelsenerne fra den voksne del af respondenterne.

21 CFBU har i sommeren 2012 ringet rundt til alle helhedsplaner, der har lavet en undersøgelse med hjælp fra Naboskabet.dk og indsamlet erfaringer med den praktiske udførelse af undersøgelsen. En af erfaringerne, der blev fremhævet af mange helhedsplaner var, at svarprocenten var relativ lav, og at besvarelsenerne ikke altid var repræsentative i forhold til beboersammensætningen.

Litteratur

Litteraturliste

- Agger, Annika og Birgitte Hoffmann (2008): *Borgerne på banen, Håndbog til borgerdeltagelse i lokal byudvikling*. Velfærdsministeriet.
- Anker, Jørgen og Inger Koch-Nielsen (1995): *Det frivillige arbejde*. Socialforskningsinstituttet.
- Albertslund Boligsociale Center (2012a): *Frivillighåndbogen – De frivilliges ABC*. Albertslund Boligsociale Center og Bo-Vest.
- Albertslund Boligsociale Center (2012b): *Frivilligstrategi – samarbejdet med frivillige*. Albertslund Boligsociale Center og Bo-Vest.
- BL (2012): *Debatoplæg om frivillighed*. BL – Danmarks Almene Boliger.
- Boligkontoret Danmark (2012): *Frivillighedscirklen*.
- Boje, Thomas P. og Bjarne Ibsen (2006): *Frivillighed og nonprofit i Danmark – omfang, organisation, økonomi og beskæftigelse*. Socialforskningsinstituttet.
- Boje, Thomas P.; Torben Fridberg og Bjarne Ibsen (red.) (2006): *Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning*. Socialforskningsinstituttet.
- Boje, Thomas P. (2008): Den danske frivillige nonprofit sektor i komparativt perspektiv i Bjarne Ibsen, Thomas P. Boje og Torben Fridberg (red.): *Det frivillige Danmark*. Syddansk Universitetsforlag.
- Bostrup, Pernille (2012): *Arbejds miljø og kompetenceudvikling – modsætninger eller forudsætninger?* Hentet d. 21-09-2012 på: <https://www.kompetenceweb.dk/Home/Nyheder/Kubix-artikel.aspx>.
- Christensen, Gunvor; Maria Falk Mikkelsen; Katrine Buchholt Pedersen og Anna Amilon (2010): *Boligsociale indsatser og huslejestøtte – Kortlægning og programevaluering af Landsbyggefondens 2006-10-pulje*. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Dahl, Kristian Aagaard (2006): Ressource- og dialogbaserede udviklingsprocesser i *Byplan, nr. 01/2006*.
- Danmarks Statistik (2011): *Indvandrere i Danmark 2011*. Danmarks Statistik.
- Danmarks Statistik (2012): *Data om boligområder med en Landsbyggefondsstøttet boligsocial helhedsplan*. Hentet d. 30-05-2012 gennem Danmarks Statistiks forskerordning.
- Frostholm, Henrik (2001): *Ansigt til Ansigt – hvervning af frivillige i praksis*. Center for Frivilligt Socialt Arbejde.
- Gaskin, Katharine og Justin D. Smith (1995): *A New Civic Europe – A Study of the Extent and Role of Volunteering*. The Volunteer Centre.
- Habermann, Ulla (2007): *En postmoderne helgen? – om motiver til frivillighed*. Museum Tusulanums Forlag.
- Helhedsplanen for Aalborg Øst (2012): *Forandring og fællesskab. 9220 Aalborg Øst*. Hentet d. 16-09-2012 på: <http://issuu.com/9220/docs/helhedsplan?mode=window&pageNumber=1>
- Ibsen, Bjarne; Thomas P. Boje og Torben Fridberg (2008): *Det frivillige Danmark*. Syddansk Universitetsforlag.

Knudsen, Kristian Dambo og Gunnar L. H. Svendsen (2011): Tillid og ghettoisering. En undersøgelse af ideel og reel nabosammensætning i Danmark i Paul Hegedahl og Gunnar L. H. Svendsen (red): *Tillid – samfundets fundament – teorier, tolkninger, cases*. Syddansk Universitetsforlag.

Koch-Nielsen, Inger; Lars Skov Henriksen; Torben Fridberg og David Rosdahl (2005): *Frivilligt arbejde – den frivillige indsats i Danmark*. Socialforskningsinstituttet.

Københavns Kommune (2011): Forankring – Evaluering af de boligsociale helhedsplaner i Københavns Kommune 2011. Københavns Kommune.

Landsbyggefonden (2006): *LBF-orienterer nr. 377 16/02-2006*.

Hentet d. 03-09-2012 på: <http://www.lbf.dk/lbf/dokumenter/lbf%20orienterer/2006/377%20tilskud%20til%20social%20og%20forebyggende%20indsats%20i%20problemramte%20afdelinger.aspx>.

Lund Brink, Anker og Gitte Meyer (2011): *Civilsamfundets ABC, Fonde og foreninger i krydsfeltet mellem stat og marked*. Møller Forlag.

Naboskabet.dk - Tilgået d. 11.12.2012

Nielsen, Hanne; Anne Mølgaard og Line Dybdal (2012): *Procesevaluering af boligsociale indsatser. Delrapport 2*. SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd og Rambøll.

Portes, Alejandro (1998): Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology, *Annual Review of Sociology*, vol. 24, 1-24.

Putnam, Robert D. (2000): *Bowling Alone, The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster Paperbacks.

Rhod Larsen, Majken (2011): *Beboerne som motor i udviklingen – Ressourcebaserede metoder i det boligsociale arbejde*. Center for Boligsocial Udvikling.

Rosenmeier, Sara Lea og Marianne Vittrup (2011): Tillid i boligområderne i Danmark i Paul Hege-dahl og Gunnar L. H. Svendsen (red): *Tillid – samfundets fundament – teorier, tolkninger, cases*. Syddansk Universitetsforlag.

Rådgivende Sociologer (2005): *Social kapital i boligområder – første delrapport*. Rådgivende Sociologer.

Skårhøj, Frilund Rie og Dorte Kappelgård (2011): *Ledelse af frivillige – en håndbog*. Ankerhus Forlag.

Socialministeriet (2010): *Nyt liv i udsatte byområder – Den særlige byfornyelsesindsats 2004-2010*. Socialministeriet.

Socialministeriet (2011): *Den frivillige sociale indsats – Årsrapport 2010*. Socialministeriet.

Statens Byggeforskningsinstitut (2010): *Netværk og forankring i områdebaseret byfornyelse, SBI 2010:13*. Aalborg Universitet.

Væksthuset (2012): *Litteraturreview ifm. BeskæftigelsesIndikatorProjektet*, NewInsight og Væksthuset.

Wilson, John (2000): Volunteering, *Annual Review of Sociology*, vol. 26, 215-240.

Bilag

Bilag 1: Liste over boligsociale helhedsplaner i spørgeskemaundersøgelsen

Tabel 5.1. Boligsociale helhedsplaner i spørgeskemaundersøgelsen

Region	Helhedsplan/boligområde	Kommune
Hovedstaden	Albertslund syd og hovedbevilling (ABC)	Albertslund
	Hede- og Magleparken (Nålestiksprojekt)	Ballerup
	Højvangsparken	Bornholm
	Herfra og videre Brøndby Strand	Brøndby
	Brøndby Nord	Brøndby
	Kokkedal	Fredensborg
	Enebærhaven	Fredensborg
	Lejerbo Frederiksberg	Frederiksberg
	Søndermarken FFB, Frederiksberg	Frederiksberg
	Solbjerghave og Finsensgadekvarteret	Frederiksberg
	Farum Midtpunkt	Furesø
	Høje Gladsaxe	Gladsaxe
	Bo godt på Høje Tøpholm og Degnebakken	Halsnæs
	Et Trygt Maglehøj - Lejerbo	Halsnæs
	Vapnagaard	Helsingør
	Nøjsomhed	Helsingør
	Ellekildehave, Helsingør	Helsingør
	Lerbakken, Helsingør	Helsingør
	Kongevænget	Hillerød
	Egevolden II, Lejerbo afd 184-6	Hvidovre
	4004-2 Friheden 1	Hvidovre
	Avedøre for alle	Hvidovre
	Boligsocial helhedsplan, Blåkildegård	Høje-Taastrup
	Mennesker mødes i Gadehavegård	Høje-Taastrup
	AAB afd. 49, Stærevej, Fuglekvarteret	København
	Sjælør Boulevard	København
	Urbanplanen	København
	Akacieparken på vej	København
	Fra hærværk til netværk	København
	Husum	København
	Dialog Vesterbro	København
	Mjølnerparken	København
	AKB Lundtoftegade	København
	Rabarberlandet	København
	NV Life/ Bispebjerg	København
Holmbladsgadekvarteret, Projektbasen	København	
Tingbjerg	København	
Hornemanns Vænge	København	
Kongens Enghave	København	
Jagtvejsprojektet	København	

Tabel 5.1. Boligsociale helhedsplaner i spørgeskemaundersøgelsen

Region	Helhedsplan/boligområde	Kommune
Sjælland	Frøgården, Haslev	Faxe
	Attraktive boligområder i Nord, Gersager	Greve
	Restart Lindholm	Guldborgsund
	Sct. Olai-parken	Kalundborg
	Søparken, Køge Nyt liv på Nylandsvej	Køge
	Rødbyhavn (Sognefogedvænget, Syltholmsparken og Kongeledet)	Lolland
	Riddersborgparken, Nørrevænget II og Nørrevold (Nakskov)	Lolland
	Østre Park og Margretevænget (nålestiksprojekt)	Lolland
	Sønderpark - et godt sted at bo	Ringsted
	Opsøgende Boligsocial medarbejder i Ringsted	Ringsted
	Hedeboparken, Æblehaven og Rønnebærparken	Roskilde
	Ringparken, Slagelse	Slagelse
	Motalavej	Slagelse
	Parkvej afd. 12 og 13 Skælskør Boligselskab	Slagelse
	Sydbyen	Slagelse
	Syddanmark	Korsvang Assens
Bydelsprojekt 3 i 1		Esbjerg
Korskærparken		Fredericia
Hjortebroparken		Haderslev
Skovparken		Kolding
Munkebo		Kolding
Skovvejen		Kolding
Melfarparken		Middelfart
AB Sprotøften Nyborg		Nyborg
Korsløkkenparken		Odense
Vollsmose		Odense
Påskeløkkeprojektet		Odense
Styrket lokal indsats i Hømarken, Byparken og Skovparken		Svendborg
Sønderborg, Sundhed og trivsel i boligområderne		Sønderborg
Boulevardbebyggelserne		Varde
Løget		Vejle
Trivsel på Høje Kolstrup	Aabenraa	

Tabel 5.1. Boligsociale helhedsplaner i spørgeskemaundersøgelsen

Region	Helhedsplan/boligområde	Kommune
Midtjylland	Gullestrup	Herning
	Fruehøj, Brændegårdsparken og Børglumparken	Herning
	At løfte en bydel (Trekanten)	Holstebro
	Sønderbro	Horsens
	Randers Nordby	Randers
	Damtoften på tværs	Ringkøbing-Skjern
	Projekt Højvang/Grønnedalsparken og Peter la Cours Vej	Skanderborg
	Grønnedal	Struer
	Houlkær	Viborg
	Rødkærsbro	Viborg
	Bispehaven	Aarhus
	Kalmargade	Aarhus
	Herredsvang Aarhus	Aarhus
	Trige	Aarhus
	Møllevang	Aarhus
	Rundhøj	Aarhus
Frydenlund	Aarhus	
Nordjylland	Lejerbo 122-0 Højtoftevej	Thisted
	Aalborg Øst	Aalborg
	Skelagerprojektet, Hasseris Boligselskab	Aalborg
	Løvvangprojektet	Aalborg
	Tove Ditlevsens Vej	Aalborg
	Tingbakkerne, Vodskov	Aalborg
	Svenstrup	Aalborg

Bilag 2: Spørgeskema til boligsociale medarbejdere

Følgende spørgeskema er blevet udsendt til de boligsociale medarbejdere i 129 boligsociale helhedsplaner

Kortlægning af frivilligt arbejde i udsatte boligområder

Kære [navn på modtager]

Tak, fordi du vil deltage i Center for Boligsocial Udviklings kortlægning af det frivillige arbejde i udsatte boligområder i Danmark. Spørgeskemaet har 42 spørgsmål og tager ca. 20 minutter at gennemføre. I nogle af spørgsmålene beder vi dig om, at komme med specifikke angivelser af antallet af frivillige mv. Hvis du ikke kender det præcise svar vil vi hellere have, at du kommer med et kvalificeret bud end at undlade at svare.

Frivilligt arbejde forstås i denne undersøgelse som en aktivitet, der:

- er ulønnet (dog med mulighed for kompensation for udgifter)
- er frivillig
- udføres i en organisatorisk sammenhæng (fx en boligsocial helhedsplan eller en forening)
- er til gavn for andre end en selv og den nærmeste familie
- er til gavn for hele eller dele af boligområdet
- er aktiv (dvs. medlemskab af en forening er ikke nok, men uanset antallet af timer den frivillige bruger på
- frivilligt arbejde)

Du kan læse mere om undersøgelsen på vores hjemmeside: www.cfbu.dk

Hvis du har spørgsmål, er du velkommen til at kontakte Frederik Sigurd på fsi@cfbu.dk eller 50 89 45 07

1 af 42. Hvad er navnet på den boligsociale helhedsplan?

2 af 42. Hvad er dit navn?

3 af 42. Hvad er din e-mail?

4 af 42. Hvad er dit telefonnummer?

5 af 42. Hvornår startede den boligsociale helhedsplan? (Du bedes angive årstallet for den første bevilling fra Landsbyggefonden til en boligsocial helhedsplan)

Kun ét svar

- 2006
- 2007
- 2008
- 2009
- 2010
- 2011
- Ved ikke

6 af 42. Hvornår slutter den boligsociale helhedsplan?

Kun ét svar

- 2012
- 2013
- 2014
- 2015
- 2016

7 af 42. Hvor mange medarbejdere var ansat i helhedsplanen i løbet af 2011? (Her tænkes på medarbejdere, der enten er betalt af Landsbyggefondens tilskud eller som en del af medfinansieringen af helhedsplanen. Ved du det ikke, så tryk næste>)

Skriv et tal i hver boks

- Antal
- Medarbejdere på fuldtid
- Medarbejdere på deltid

8 af 42. Benyttede den boligsociale helhedsplan sig af frivillig arbejdskraft i 2011?

Kun ét svar

- Ja
- Nej
- Ved ikke

9 af 42. Hvorfor ikke?

10 af 42. Hvad var formålet med at inddrage frivillige i de boligsociale aktiviteter i 2011?

11 af 42. Hvem stod for koordineringen af de frivillige i helhedsplanen i 2011?

Gerne flere svar

- Projektlederen for den boligsociale helhedsplan
- Projektmedarbejdere for de enkelte aktiviteter
- En frivilligkoordinator
- En forening eller organisation
- Ved ikke
- Anden. Hvem?

12 af 42. Hvor mange timer tror du der sammenlagt blev brugt til koordineringen af de frivillige i 2011? (Hvis du ikke kender det præcise antal, må du gerne skrive et cirka antal. Er det umuligt at vurdere antallet af timer, så tryk næste>)

Omfanget af det frivillige boligsociale arbejde

I de følgende spørgsmål skelner vi mellem de frivillige, der har en fast tilknytning til helhedsplanen og de løst tilknyttede frivillige. Det er de fast tilknyttede frivillige, vi er interesseret i at få viden om, og det er primært dem, de næste 9 spørgsmål drejer sig om.

De fast tilknyttede frivillige dækker over frivillige, der har deltaget mere end tre gange i en eller flere aktiviteter eller i både planlægning og udførelse af en større aktivitet. Fx må den frivillige, der kommer hver torsdag og hjælper de unge med lektierne i lektiecaféen betragtes som en fast tilknyttet frivillig, mens den frivillige, der udelukkende hjalp med at lave kaffe til det seneste ældrearrangement og ikke ellers har deltaget som frivillig, må betragtes som løst tilknyttet.

Skellen mellem de fast og løst tilknyttede frivillige laver vi ud fra en forestilling om, at I kender de fast tilknyttede frivillige bedre og derfor bedre kan svare på de næste spørgsmål.

13 af 42. Hvor mange personer arbejdede frivilligt i aktiviteter, hvor den boligsociale helhedsplan enten bidrog med medarbejdertimer eller økonomisk støtte i 2011? (Hvis du ikke kender det præcise antal, må du gerne skrive et cirka antal. Er det umuligt at vurdere antallet, så tryk næste>)

Skriv et tal i hver boks

- Antal
- Fast tilknyttede frivillige, der deltog som frivillig tre eller flere gange eller i både
- planlægning og udførelse af en større aktivitet
- Løst tilknyttede frivillige, der deltog som frivillig mindre end tre gange

14 af 42. Hvor mange af de fast tilknyttede frivillige i 2011 var kvinder eller piger?

Kun ét svar

- Over halvdelen
- Ca. halvdelen
- Under halvdelen
- Ved ikke

15 af 42. Hvor mange af de fast tilknyttede frivillige i 2011 havde anden etnisk baggrund end dansk?

Kun ét svar

- Over halvdelen
- Ca. halvdelen
- Under halvdelen
- Ved ikke

16 af 42. Hvor mange af de fast tilknyttede frivillige i 2011 var beboere i boligområdet/erne?

Kun ét svar

- Over halvdelen
- Ca. halvdelen
- Under halvdelen
- Ved ikke

17 af 42. Hvilken aldersgruppe blandt de fast tilknyttede frivillige var bedst repræsenteret i 2011? (Vælg de grupper, der er repræsenteret, og rangordn dem således, at den største gruppe får nr. 1, den næststørste gruppe nr. 2 og den tredjestørste gruppe nr. 3. Ved du det ikke, så tryk næste>)

Kun ét svar i hver linje

- Yngre end 25 år
- 25 - 60 år
- Ældre end 60 år

18 af 42. Hvor mange af de fast tilknyttede frivillige i 2011 var i et af følgende forhold? (Hvis du ikke kender det præcise antal, må du gerne skrive et cirka antal. Er det umuligt at vurdere, så tryk næste>)

Skriv et tal i hver boks

- Antal
- I arbejde (samtlige ansættelsesforhold inkl. fleksjob, skånejob, løntilskud, sygedagpenge)
- Under uddannelse
- Pensioneret (herunder folke- og førtidspensionister og efterlønsmodtagere)
- På kontanthjælp, dagpenge, starthjælp, introduktionsydelse eller uden oplyst indkomst
- Andet

19 af 42. Hvilke konkrete arbejdsopgaver varetog de fast tilknyttede frivillige i 2011?

Gerne flere svar

- Planlægge, koordinere og administrere arrangementer/aktiviteter
- Praktiske opgaver i forbindelse med afholdelse af aktiviteter
- Opsøgende arbejde
- Vejledning/rådgivning af andre beboere
- Ved ikke
- Andet. Hvad?

20 af 42. Har I opgjort antallet af timer som de fast tilknyttede frivillige brugte på det frivillige arbejde under helhedsplanen i 2011?

Kun ét svar

- Ja
- Nej
- Ved ikke

21 af 42. Hvor mange timer brugte de fast tilknyttede frivillige på frivilligt arbejde under helhedsplanen i 2011?

I resten af undersøgelsen skelnes der ikke mellem fast og løst tilknyttede frivillige i aktiviteterne under helhedsplanen

22 af 42. Hvor mange aktiviteter under helhedsplanen inddrog frivillige i 2011? (Hvis du ikke kender det præcise antal, må du gerne skrive et cirka antal. Er det umuligt at vurdere antallet af aktiviteter, så tryk næste>)

Skriv et tal i hver boks

- Antal
- Enkeltstående aktiviteter (fx sommerfest eller fastelavnsfest)
- Faste aktiviteter (fx fællesspisning, lektiehjælp eller ugentlig klub)
- Andre
- Har du valgt "Andre", så beskriv aktiviteten/erne kort

23 af 42. Hvilke typer af beboere deltog i aktiviteter under helhedsplanen, som inddrog frivillige i 2011?

Gerne flere svar

- Børn og unge
- Familier
- Udsatte beboere
- Ældre
- Mænd
- Kvinder
- Beboere med anden etnisk baggrund end dansk
- Andre. Hvilke?

24 af 42. Hvor stor en andel af det samlede antal beboere i boligområdet/erne deltog i aktiviteter under helhedsplanen som inddrog frivillige i 2011?

Kun ét svar

- 0-10 %
- 11-20 %
- 21-30 %
- 31-40 %
- 41-50 %
- 51-60 %
- 61-70 %
- 71-80 %
- 81-90 %
- 91-100 %
- Ved ikke

25 af 42. Var der aktiviteter, som ikke var blevet til noget uden de frivilliges arbejdskraft?

Kun ét svar

- Ja
- Nej
- Ved ikke

26 af 42. Hvor mange aktiviteter var ikke blevet til noget uden de frivilliges arbejdskraft?

27 af 42. Hvad hed aktiviteterne, der ikke var blevet til noget uden de frivilliges arbejdskraft? (Ved du det ikke, så tryk næste>)

28 af 42. Er der nogle grupper af beboere, I særligt forsøger at rekruttere som frivillige?

Gerne flere svar

- Unge
- Ældre
- Udsatte grupper
- Personer med anden etnisk baggrund end dansk
- Børnefamilier
- Beboere udenfor arbejdsmarkedet
- Nej, vi søger efter alle beboere
- Ved ikke
- Andre. Hvilke?

29 af 42. Hvordan rekrutterer I de frivillige beboere? Gennem:

Gerne flere svar

- Opslag, annoncer i lokalavis eller lignende
- Helhedsplanens eller boligafdelingens hjemmeside (ex. Jobbank for frivillige)
- Mund til mund-metoden
- Aktiviteter og arrangementer
- Opsøgende arbejde
- Ved ikke
- Andet. Hvordan?

30 af 42. Hvilken rekrutteringsmetode vil du fremhæve som særlig succesfuld for jer?

Kun ét svar

- Opslag, annoncer i lokalavis eller lignende
- Helhedsplanens eller boligafdelingens hjemmeside (ex. Jobbank for frivillige)
- Mund til mund-metoden
- Aktiviteter og arrangementer
- Opsøgende arbejde
- Ved ikke

31 af 42. Kan du beskrive, hvad der gør denne metode særlig succesfuld?

32 af 42. Hvilke tiltag anvendte I for at fastholde jeres frivillige beboere i 2011?

Gerne flere svar

- Uddannelse/kurser (fx kompetenceudviklingskurser)
- Sammenkomster eller udflugter
- Udtalelse/diplom
- Gaver
- Ingen
- Ved ikke

33 af 42. Hvilket tiltag til at fastholde de frivillige beboere vil du fremhæve som særlig succesfuld for jer?

Kun ét svar

- Uddannelse/kurser (fx kompetenceudviklingskurser)
- Sammenkomster eller udflugter
- Udtalelse/diplom
- Gaver
- Ved ikke

34 af 42. Kan du beskrive, hvad der gjorde dette tiltag særlig succesfuldt?

35 af 42. Hvad mener du, er de hyppigste årsager til, at frivillige beboere stoppede med at arbejde frivilligt i helhedsplanens aktiviteter i 2011?

Gerne flere svar

- Mangel på tid/ville hellere prioritere andet
- Mangel på interesse
- Mangel på fleksibilitet i forhold til arbejdsopgaverne
- Arbejdsopgaverne stemte ikke overens med den frivilliges forventninger
- Personlige problemer
- Sygdom
- Aktiviteten blev nedlagt
- Uoverensstemmelser mellem de frivillige eller med personale
- Ved ikke
- Andet. Hvilken?

36 af 42. Var medlemmerne af afdelingsbestyrelsen/erne aktive som frivillige i de boligsociale aktiviteter i 2011 (udover bestyrelsesarbejdet)?

Kun ét svar

- Ja, i høj grad
- Ja, i nogen grad
- Ja, i lille grad
- Nej
- Ved ikke

37 af 42. Hvilke foreninger eller organisationer samarbejdede helhedsplanen med i 2011 om aktiviteter i boligområdet/erne, der anvendte frivillige?

Gerne flere svar

- Landsdækkende frivillige sociale organisationer (fx Dansk Røde Kors, Dansk Flygtningehjælp eller Red Barnet)
- Lokale foreninger udenfor boligområdet
- Lokale foreninger fra boligområdet
- Ved ikke
- Ingen
- Andet

38 af 42. Hvilken type og hvor mange aktiviteter samarbejdede helhedsplanen med foreninger og organisationer om i 2011? (Hvis du ikke kender det præcise antal af aktiviteter, må du gerne skrive et cirka antal. Er det umuligt at vurdere antallet af aktiviteter, så tryk næste>)

Skriv et tal i hver boks

- Antal
- Enkeltstående aktiviteter (fx sommerfest eller fastelavnsfest)
- Faste aktiviteter (fx fællesspisning, lektiehjælp eller ugentlig klub)
- Andre
- Har du valgt "Andre", så beskriv aktiviteten/erne kort

39 af 42. Hvor mange frivillige stillede de frivillige foreninger eller organisationer i alt til rådighed for de boligsociale aktiviteter i 2011? (Hvis du ikke kender det præcise antal må du gerne skrive et cirka antal. Er det umuligt at vurdere, så tryk næste>)

40 af 42. Har I siden opstarten af helhedsplanen dokumenteret eller evalueret det frivillige boligsociale arbejde?

Kun ét svar

- Ja
- Nej
- Ved ikke

41 af 42. Har I siden opstarten af helhedsplanen undersøgt trivslen blandt deltagerne i de boligsociale aktiviteter eller beboerne generelt?

Kun ét svar

- Ja
- Nej
- Ved ikke

42 af 42. Hvis du har yderligere kommentarer til det frivillige arbejde eller til undersøgelsen, er du velkommen til at skrive dem her ellers tryk næste>

Tak for din deltagelse

